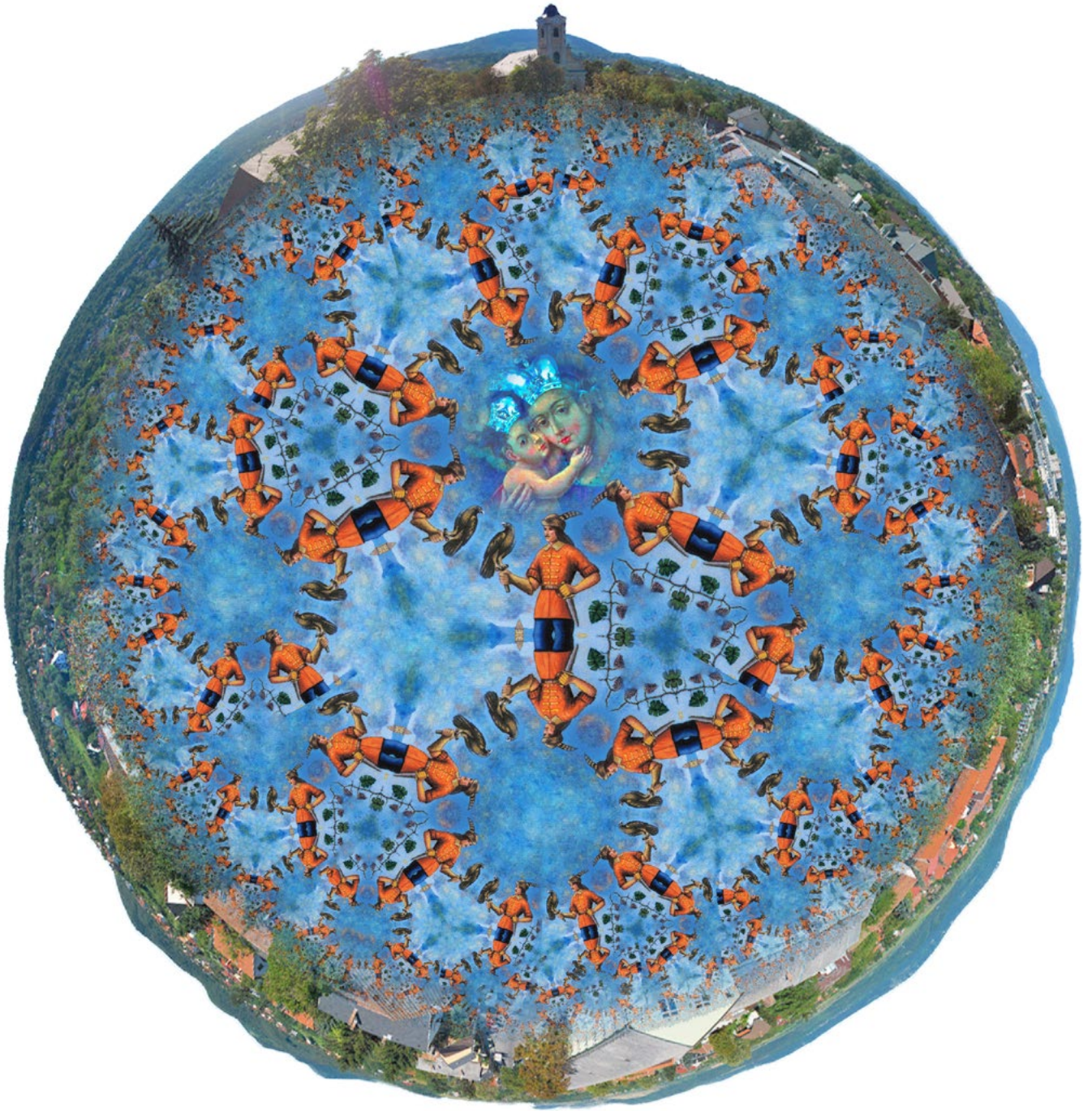

SÓLYOMIDOMÁROK ÖRÖKSÉGE

A SOLYMÁRI CÍMER TEGNAP ÉS MA

Tanulmány

Készítette: Milbich Tamás - 2020

Milbich Tamás: Solymári mandala (2018)

Szinopszis4
Tematika6
I. Mit jelent a címer önmagában?10
Jelzés vagy szimbólum?10
A címer alapmotívuma12
A címer heraldikai jellegzetességei13
Képzőművészeti evolúciója16
II. Mit jelent a címer a világnak?19
“Klubtagság” és territorialitás19
III. Mit jelent a címer nekünk?21
Haza és haladás Solymáron22
A vadász-sólymos pecsét23
A címer születése25
A hely szelleme26
IV. Mit jelent nekem a címer?28
A címer szimbólumvilága29
A vadász szimbóluma32
A tör, szablya és kard szimbóluma34
A kastély, vár szimbóluma36
Az út szimbóluma39
Szőlő, szőlőtő szimbóluma40
A sólyom szimbóluma41
Férfias címer nőies jelleggel44
Zárszó45

Szinopszis

„Nomen est omen” tartja a latin közhely, ami magyarul annyit tesz: a „név beszél”, vagyis elárulja viselőjét, előre sejteti annak kilétét. Keresve sem találhatnánk a fenti gondolatra jobb példát Solymár település nevénel és címerénél, hiszen ma Magyarországon azon kevés települések közé tartozunk, amelyek nevükben megőrizték a solymászat mesterségének középkori emlékét. Ezért a “Solymár” szó hallatán legtöbbször képzeletében nem csupán egy modernkori agglomerációs település képe villan fel, hanem ennél egy picit több is. A szó hallatán egyfajta életérzés és egy, a kollektív tudattalan kódéba visszahúzódó ősi karakter, történetiséggel áthatott nemes alakjának képe sejlik fel, aminek elsődleges manifesztuma a címer. A tanulmányom írásának évében az éppen 135. életévében járó helyi címer úgy tűnik kezdi kiállni az idők próbáját, hiszen mind formailag, mind tartalmilag csekély mértékben változott, funkcionálisan ma is hatásosan képes kiszolgálni a községben betöltött néplélektani és intézményes feladatát. Szimbolikus üzenetei csak csekély mértékben változtak az eredeti szándékhoz és elgondoláshoz képest.

Persze nyilvánvaló, hogy hétköznapijainkban csupán formálisan van jelentése településünkön a “solymár” szónak. Ha körbenézünk, nyomát sem látjuk itt az egyébként még létező mesterségnek. Sajnos még abban sincs teljesen biztos tudásunk, hogy hogyan, mikor és miért kapta ezt a nevet a település. Írásomban nem is ezen kérdések megválaszolására vállalkozom. Nem a történetiségre fókuszálok, inkább annak a gondolati, lelki, szellemi többletnek igyekszem mögé nézni, amit a legfontosabb közösségi jelvényünk szimbólikusan hordoz magában. A “solymárnak (solymásznak)” mint általánosan ismert ősiségnek a jelentéseit próbálom kifürkészni a solymári címerből, részben lehántani róla a történeti- és kultúrrétegeket, amelyek az idők során érzelmi, történelmi, heraldikai vagy egyéb okokból képződhettek köré. A cél, hogy elérjem Solymár ikonikus alakjának mélyebb, szimbolikus, mondhatni örökérvényű üzeneteit, túllépve a hétköznapi funkcionalitáson, és a pusztán gyakorlatias szempontokon és annak tanulságait nyilvánvalóvá tegyem. Ehhez persze fel kell térképezni azt, ismerni illik a felszínt, értelmezni kell a kontextust is a lehető legtágabb értelemben.

Tanulmányom nem szakírás, hanem egy lelekes amatőr lélekbúvár igyekezete a helykötődés minőségének feltérképezésére, javítására. Mindazonáltal igyekszem megfelelni az általános érvényű műfaj kritériumoknak. Legalapvetőbb kérdés, hogy mi is a címer, vajon mit üzen ez a forma a mai embernek, milyen jelentéssel bír a helybéliek számára? Ki is a solymár, ez az archaikus karakter, aki egykoron nemes vadászként, madarával a kezében, szemmel láthatóan meghatározóvá lett a településen élők identitásában? Legkézenfekvőbb feladatom, hogy megvizsgáljam azokat a fogalmakat, amik elengedhetetlenek a helyi szimbólumrendszerek megértéséhez. Talán azt a triviálisnak tűnő kérdést kell felvetnem elsőként, hogy miért használunk szimbólumokat és jeleket, miért adunk neveket a dolgoknak, miért halmozzuk el magunkat különböző jelképekkel akár egy falu vagy város érzékletesebb megjelölése kapcsán? A válasz az emberi lét gyökerénél, a civilizáció kezdeteinek hajnalán gyökeredzik, és végigkíséri az emberiség útját napjainkig. Annak a különleges, csak az emberre jellemző képességeknek tudható be mindez, amit gondolkodásnak és fogalomalkotásnak hívunk. A homo sapiens, mint faj létezésének kezdetétől fogva mindig ezekkel alakította sajátos belső és külső világát és teszi ezt ma is. A jelképes gondolkodás segítségével kialakítottuk a kultúrát és létrehoztuk a civilizációt. Az ember képessé vált önreflexív fogalmakat, elvont ideákat is megérteni

és létrehozni, zömében azért, hogy saját magát megértse és saját helyét megtalálja az őt körülvevő természetben, valamint, hogy pusztá létezésének okát megértse.

Solymár bővelkedik jelekben és jelképekben, elég csak a Templom térre pillantanunk, annyi üzenet és jelkép tódul elénk, hogy nem egyszer kritika tárgyává vált; előfordult az is, hogy ellentmondásos érzéseket szült. Ám a község egyik legfőbb jelképe, a solymász a címeren valahogy kívül esik ezen a megítélésen is. Ez azért lehetséges, mert a település "ős-jelképe" 135 év alatt hétköznapi evidencia lett, már-már apodiktikus (kétségbevonhatatlan) közmegegyezés. Magától értetődő, mint-hogy nevéen kell tudni nevezni a települést, lennie kell határnak, lennie kell jellegzetességnek, infrastruktúrának, közlekedésnek, lakosságnak, szemétszállításnak, stb. Pontosan úgy, ahogyan egy élő személynek is megvan mindene, amiről megismerjük és azonosítjuk (identitás). Ma már tudható, hogy mi emberek természetünkből, antropológiai jellegzetességeiből, szociális érzékenységünkből, a társadalmi életünk törvényszerűségeiből, kommunikációnk jellegéből is levezethetjük azokat a mechanizmusokat, amelyekkel létrehozuk a jelképeinket, és ami köré szervezzük életünket.

A szimbólumok, jelek, jelképek és jelvények ezért mindmáig kulcsszerepet játszanak az élet minden területén. Végeredményben mindenünk, amink van, amit létrehoztunk vagy elgondoltunk, minden szavunk és minden alkotásunk szimbólum, jel és analógia.

Mit jelenthet mindez Solymár vonatkozásában? Túlzás nélkül állítható, hogy címerünk és településnevünk az a jelképes fundamentum, amit a tízezer feletti állandó lakos megkérdőjelezhetetlenül elfogad és magáénak vall, vagyis valamilyen önazonosságot (identitást) reprezentál. Solymár neve és címere az a kulturális-identitásbeli minimum, aminek jelentőségét érdemes újra felfedezni függetlenül azoktól a történeti konstrukcióktól (körülményektől), amik létrehozták a XIX. században és azoktól is, amikben mi most értelmezzük.

Miért érdekes mindez? Véleményem szerint a "solymáriság" mint közösségi identitás hiánycikk. A közösségi önérzetesség, vagy öntudat ma úgy tűnik fakuló közösségi érték. Halványuló társadalmi címke, vagy kivételezettséget sejtető konvenció. A helyi önérzetesség csak foltokban, nyomokban tapasztalható és gyakran lesajnált maradi viselkedésnek érezni. A helykötődés töredezett és individuális, önmagának ellentmondó és relatív, megítélésében vegyes. A "solymáriság" számos láthatatlan etnikai, világnézeti, vallási, politikai, kulturális törésvonal mentén fogalmazható csak meg, és ezzel a látszólag színes, képlékeny, önellenmondásos, formátlan masszával ma képtelenség úgy azonosulni, hogy az valódi, hitelesen megélhető identitásélményt nyújtson az egyes embernek és a közösségnek egyaránt. Ez mindenesetre a szubjektív megítélés. De lehet-e objektíven vizsgálni mindezt?

Úgy tűnhet, hogy a XXI. századi Solymárhoz, mint posztmodern agglomerációs településhez csak szimbolikusan lehet kötődni; a gyakorlati életben ténylegesen egy-egy világnézeti-, kulturális-, politikai-, vagy vélemény-csoportosuláshoz bírunk csak kapcsolódni, amelyek gyakran érkézfeszültségben állnak egymással. Rivalizálást, ellenségeskedést és előítéletes gondolkozást szülhetnek, amire ráadásuképp még az individuális korszellem (Zeitgeist) is ráerősít. Ám ez önmagában még nem ok arra, hogy a mélyben ne lássuk meg: van kulturális minimum, lehet objektív nézőpont is. Szimbolikus ugyan, de létezik: jelek szintjén a címer és a település neve az, melyeknek van univerzálisnak

mondható lélektani koherenciája, élő, belső szimbolikus üzenete, magja. Ez a mag mentes érdektől, rivalizálástól, racionalitástól, történetiségtől, politikától és konvencióktól. Hatósugarában ott találjuk azt a közösségi ideát, ami szimbolikus önazonosságot teremt minden solymáriiban, de sajnos nagyon nehéz felfedni mit is kellene, hogy jelentsen mindez a mindennapi gyakorlati életben.

Az ambivalens korszellem, az individuális életvitel készített arra, hogy újra felfedezzem, újra értelmezem a legalapvetőbb közösségi jelképet, a solymári címet, ami a személyes identitásomban is szimbolikus erővel bír. Remélem kutakodásom, - azaz a címer és a településnév jelentéseinek boncolgatása - segíthet másnak is helyi közösségi életünk formálásában, építheti és gazdagítja önazonos értékeinket és hiteles forrásként állhat rendelkezésre akár egy új közösségi identitás megteremtésében is.

Tematika

Mindenekelőtt szeretném az alább látható egyszerűsített tematikus ábrák segítségével érzékelteni, hogy milyen szempontrendszer és milyen logika mentén eredtem a címer nyomába. Szilágyi N. Sándor nyelvtudós előadásai ihlettek arra, hogy a címer fogalmi és hangulati (szimbolikus) vonatkozásait külön-külön emeljem fókuszba. A wilberi integrál szemlélet módszertanával vázoltam és rendszereztem a címer jelentéstartalmait, majd a tartalom és a forma külön választásával, leveztettem egyrészt a formára vonatkozó legáltalánosabb leírást, másrészt láthatóvá próbáltam tenni a címer szimbolikus tartalmait, üzeneteit. A formára vonatkozóan részletesebben vizsgálom a jelkép műfaji sajátosságait, képzőművészeti és heraldikai jellegzetességeit. A tartalmi oldalon gazdag szimbolikáját, szemiotikai és identitásképző szerepét igyekszem feltárni: keresem a címerben a "hely szellemét".

Két féle nagyon jellemző leírással vezetném fel témámat. Mindkét definíció hiteles és remélhetőleg előre sejteti majd azt, hogy milyen két, merőben eltérő megközelítése van a nézőpontoknak. Lássuk az első leírást: *Solymár Nagyközség hivatalos címere csúcsos talpú pajzson ábrázolt, kék mezőben, zöld halmokon álló, vörös zubzonyban és zöld nadrágban pihenő vadász solymász karakter. A jobb karján sólymot tart, bal keze a hüvelybe eresztett tőr markolatán pihen. Mellette szőlőtőke látható, mögötte a háttérben pedig a solymári vár. A község hivatalos címere minimalista stílusú, Bokros Ferenc (1891-1974) magyar grafikus és bélyegtervező 1966 és 1976 között készült festményének stilizált változata. A címer használatát Solymár Nagyközség Önkormányzata rendeletben szabályozza.*

A második leírás: *A solymári címer számomra nem csupán egy embléma. Amikor meglátom, felidéz bennem egy megfogalmazhatatlan érzést: ez jó hely, gyönyörű természeti tájjal, saját kulturális gyökerekkel, tiszteletreméltó múlttal. A címeren lévő solymár karakter a büszkeség, az elégedettség és a tisztelet érzését kelti bennem, a szőlő és a vár pedig valahogyan emlékeztet arra az önfeledt és szabad életérzésre, amit gyerekkoromban is érezhettem itt ezen a helyen. Az otthon melege villan fel, és egy összetartozásban mélyen hívő közösség erejének emléke. Átjár egyfajta biztonságérzetet, amit csak itt, csak ebben a formában élhetek át.*

A két leírás közti különbség úgy vélem nyilvánvaló. Jól látszik, hogy sokan sokféleképpen értelmezhetnek egy címert és sokak sokféle következtetést vonhatnak le belőle. Jelentése nagyon tág: kortól, nemtől, életállapottól, származástól, helykötődéstől, helyismerettől, vallástól, identitástól és még sok egyéb más tényezőtől függően. A címer jelentéseit megközelíthetjük objektív társadalomtudományos szempontok szerint, de teljesen szubjektív módon, belső értékítélet szerint egyaránt. A lényeg, hogy mindegyik releváns, és hiteles tud lenni a maga módján, ahogyan azt a fenti meghatározásokból is kitűnik. Vizsgálódásom módszerének a wilberi integráló szemléletet* választottam, melyben jól megfér egymás mellett e két szempont. Eszerint négy különböző kérdésfelvetéssel érdemes keresni a címer jelentőségét:

- 1. Mit jelent nekem a címer?**
- 2. Mit jelent önmagában a címer?**
- 3. Mit fejez ki számunkra a címer?**
- 4. Mit jelent a világ számára a címer?**

A négy kérdés négy kategóriát képez: lefedi a személyes lelki, a kulturális, a társadalmi, és az empirikus tapasztalati dimenziókat. Kezdjük ez utóbbival.

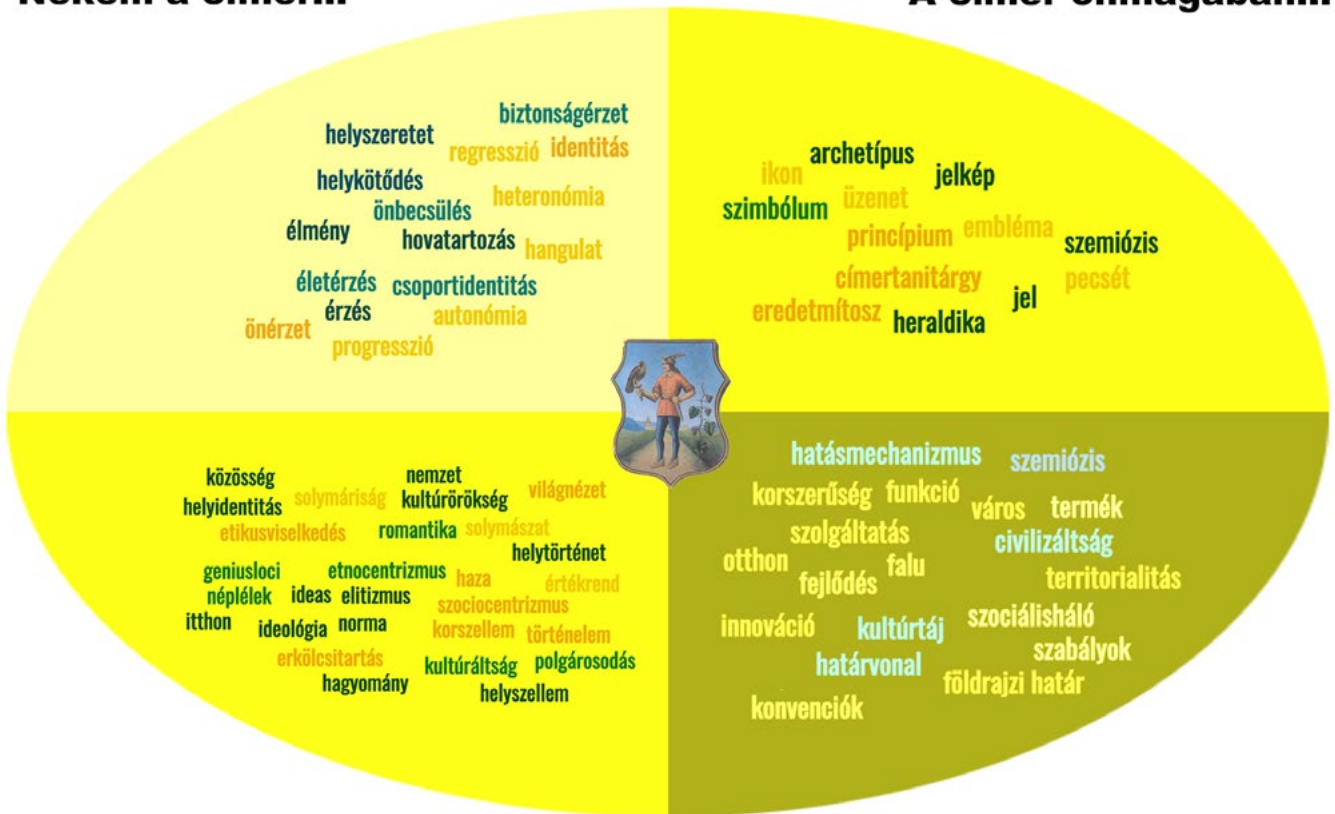
* *Integrál szemlélet: Az integrál szemlélet egy szintetizáló szakmai irányzat, amelyet a világhírű amerikai filozófus, író, Ken Wilber alkotott meg. Szakértői módon szintetizálja a nyugati pszichoterápiás, pszichológiai ismereteket, valamint a bölcséleti hagyományok tudatról szóló tanításait. Az így kapott teljes spektrumú emberképet alkalmazza az élet minden területére. Az integráló rendszer háttérében több szakirodalom módszeres és szisztematikus összevetése áll.*

Jelentések

Nekem a címer...

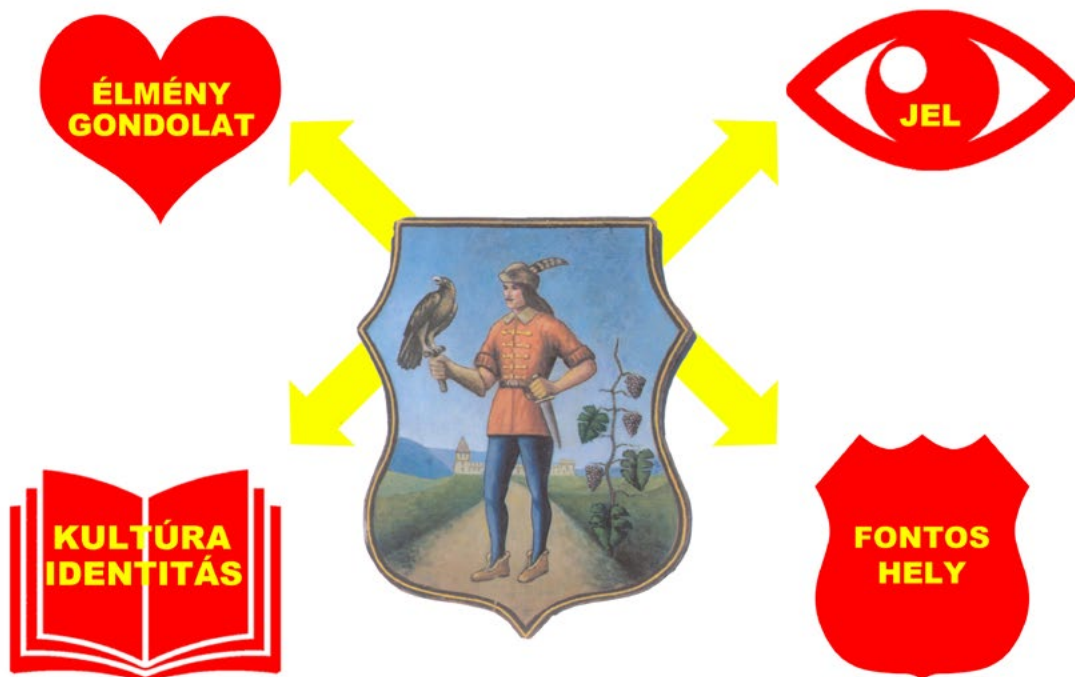
A címer önmagában...

Nekünk a címer...

A világnak a címer...

Mi a címer?

I. Mit jelent a címer önmagában?

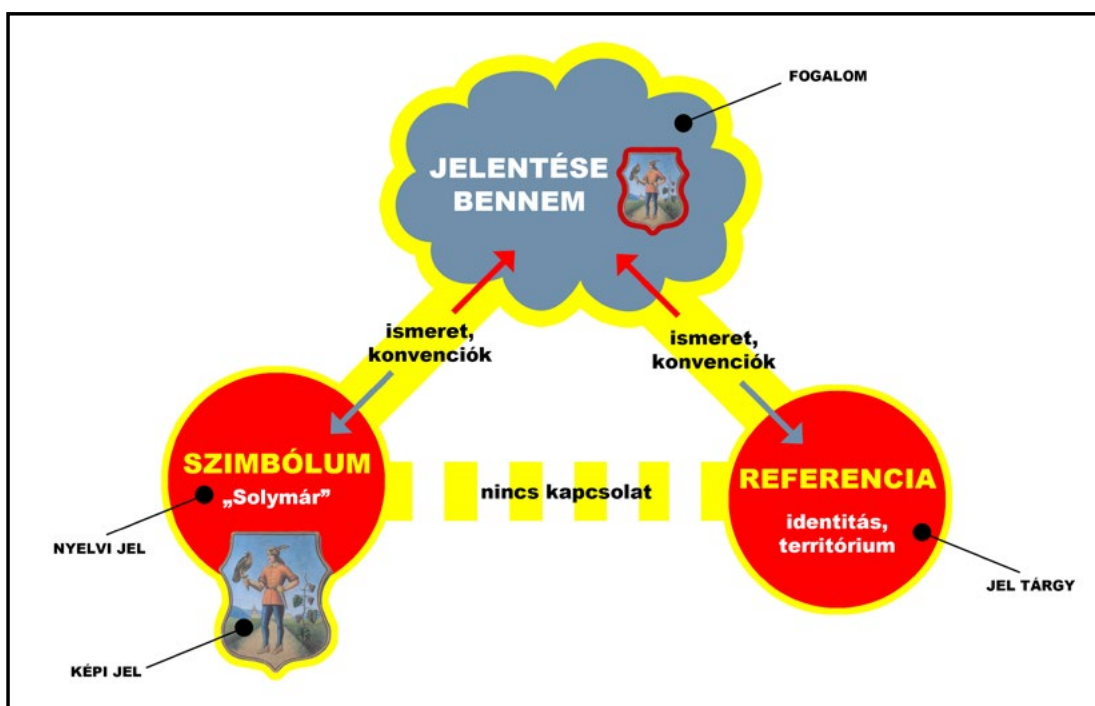
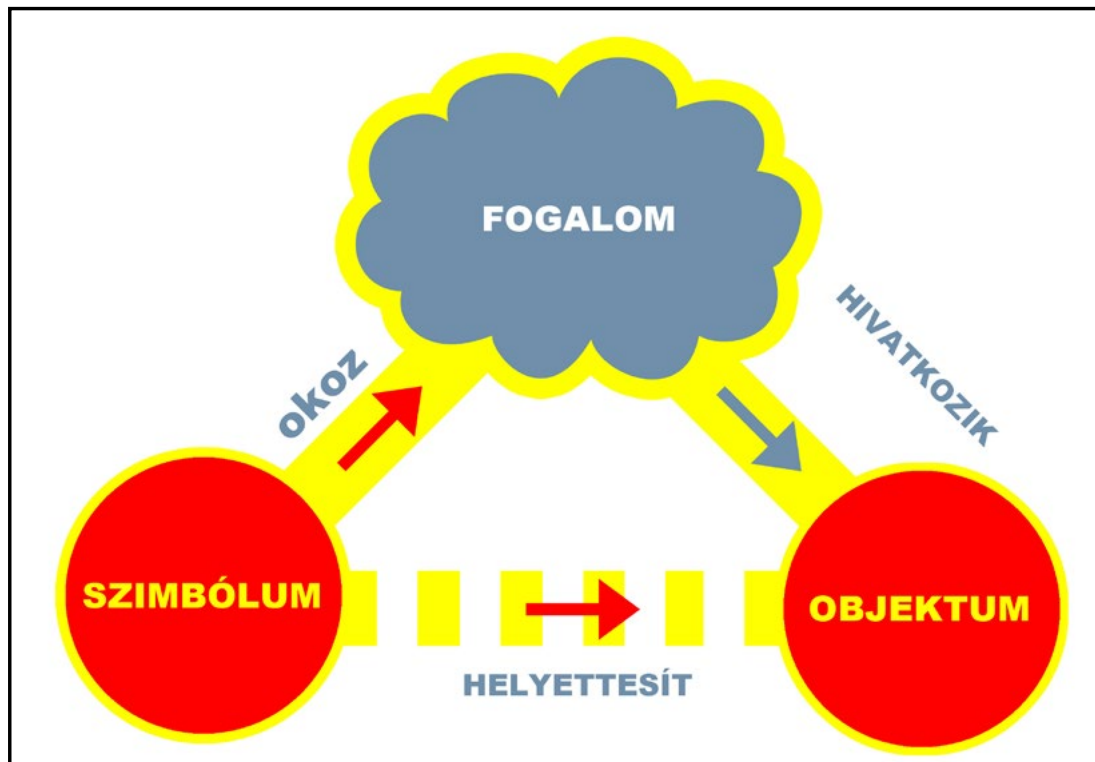
Jelzés vagy szimbólum?

A jelekkel és szimbólumokkal kapcsolatos tudományos szempontokat a szemiotika (jeltan) szer-teágazóan ismerteti, de tanulmányomnak nem célja, hogy pusztán egy tudományterület fogalmi rendszerének vessem alá témámat. Itt arra vállalkozom, hogy a címerben természetes módon felismerhető, de ma már nem mindenki számára egyértelmű szimbólumkincseket újra előtérbe helyezzem, tudatosítsam, és erősítsem, valamint az, hogy a romantikus elképzelések mibenlétét feltárjam. Persze elkerülhetetlen, hogy saját temperamentumom, szubjektív viszonyom ne hagyjon nyomot a tanulmányon. Nem is céлом teljesen objektívnek lenni, hiszen önmagában a tanulmány létrejöttét is szubjektív értékítélet hívta életre. Amennyire csak lehetséges mindentől függetlenül igyekszem megfelelni a tudományos szemiotikai, vagy más területek elvárható minimumának. Hélynvaló tehát, ha röviden tisztázom a jel és jelentés viszonyát éppen a címer példájával, mindjárt az elején.

Szemiotikai alapvetés, hogy önmagában semmi sem jel. Mi emberek tesszük azzá úgy, hogy fogalmat alkotunk róla. A tudományos nézőpont szerint csakis az emberi elme és a gondolkodás képes valamit jelentéssel, vagy jelentőséggel felruházni, illetve szimbólummá tenni. Minden lehet jel számunkra, amit érzékszerveinkkel és az elménkkel tapasztalni vagyunk képesek. A jelek általában absztraktak (elvontak), önkényesek (nem változtathatóak meg könnyen), és konvencionálisak (közmegegyezések). Egy jelnek van formája, jelentése és e kettő legtöbbször szoros kapcsolatban van egymással. A jel attól jel, hogy az ember érzékelni, ismerni, használni és értelmezni tudja. A jel ellentmondásos, mert nem önmagáról szól, hanem valami másról. Paradox, mert megjelenít valamit, de egyúttal el is rejt valami mást. A jel egyidejűleg immanens és transzcendens, mert közvetítő és közvetített dolog is egyben. A jel "dolga" az, hogy betöltsön egy funkciót, vagyis közvetítsen egy jelentést úgy, hogy magára vonja a figyelmet.

A címer úgynevezett konvencionális szimbólum (jelkép), vagyis olyan mesterségesen létrehozott jel, aminek meghatározott funkciója, tudatosan átgondolt formája és többértelmű jelentése van. Jelentései konvencionálisak, azaz többen ismerjük, érzékeljük, használjuk és értelmezzük. Amikor ránézünk a címerre mindannyian gondolunk vagy érzünk valamit, de ez nem mindig esik egybe. Amikor gondolunk valamit róla, azt szavakkal, a nyelv segítségével fogalmilag tisztázhatjuk vagyis értelmezhetjük. Jelképről beszélünk, vagyis az általa jelölt dolgot következtetéssel (asszociációkkal) konkrét fogalmakká, jelentéssé konvertálhatjuk. A szimbólum valami másra, valami többre emlékeztet, akár fogalmilag akár hangulatilag. Ha a címer nem volna közmegegyezés eredménye, nem volna szimbólum és nem lenne címer. A címert csak akkor tudjuk szimbólumként megélni, ha van a közmegegyezésről fogalmunk, ismeretünk, tanult, vagy megtapasztalt tudásunk, vagyis jelent számunkra valamit. A jelalkotást, vagyis a képzettársítást és a jelek adás vételét szemiózishoz nevezzük.

A szemiózis az a folyamat, amelynek révén egy dolog jellé alakul az elménkben. Azaz értelmet nyer, fogalmat alkotunk róla és nevet adunk neki. Amikor a címer jelképpé alakul bennünk, akkor többféle értelmezési folyamat történhet: lehet, hogy először logikailag értelmezzük és általános fogalmakkal helyettesítjük (**logikai szemiózis**): a solymári címer = egy címer. Amikor az általános fogalmat helyettesítjük egy konkrét tartalommal akkor beszélünk **nyelvi szemióziss**ról, vagyis: a címer = a solymári címer. Amikor a címet egy konkrét jelentéssel helyettesítjük, akkor válik igazán egyedivé, vagyis: a solymári címer = "az én címerem". Ezt az értelmezést hívják szaknyelven **szemantikai szemióziss**nak. Mindezt értelmezhetjük még tágabb dimenzióban is ekkor **kulturális szemiózis** történik, azaz: a címer = Solymár.

A címer alapmotívuma

A település jelképének alapmotívuma az egykoron közkedvelt solymászat, mint mesterség, illetve az a szimbolikus alak, akit „solymár”-ként - másik nevén solymászként vagy sólyomidomárként ismerünk. Elsősorban olyan vadászt ábrázol, aki ezen a földrajzi helyen ragadozó madárral vadászik, másodsorban olyan személyre utal aki a vadászállatot idomítja. A vadászmadarat jobb kezén tartó férfi képe a XIX. század második felében jelent meg pecsétként (1885), majd kezdett szimbólumként „viselkedni” a századforduló után. Talán nem túlzás azt állítani, hogy a pajzsos címer ötlete megtermékenyítőleg hatott az addig csekély jelentőséggel bíró földrajzi helyre, és új identitással ruházta fel a helyben élő, zömében németajkú közösséget. A „solymár” szó fogalommá vált, szimbolikus jelentőséget nyert; a pecsétből címerré változott, és évtizedek múlva reprezentatív helyi jelképpé, határozott közösségi identitást megjelenítő szimbólummá nemesedett.

Érdeemes magát a szót „Solymár” is megvizsgálni, hiszen a címer ennek a nyelvi jelnek a képi megfelelője, formai megnyilvánulása. Településünk nevének történeti eredetére és etimológiájára - jelen tudásunk szerint - nincs teljesen egyértelmű utalás, inkább csak feltételezésekből táplálkozó, többé-kevésbé tényadatokra hivatkozó hipotézisek, fejtegetések, mitikus elgondolások vannak. Annyi biztos csupán, hogy egy birtokadományozás kapcsán 1266-ban (IV. Béla idejében) Solymar-nak nevezik ezt helyet. Ettől kezdve több hasonló kordokumentumban bukkan fel ugyanez a név kisebb-nagyobb írásbeli eltéréssel. Hogy egészen konkrétan miért és hogyan kapta, nem tudjuk. Több verzió is napvilágot látott a kifejezés és a hely kapcsolatára vonatkozóan: szó esik római korig visszanyúló latin eredetről, az államalapítást megelőző szláv származtatásról, de a legmasszívabban - érthető módon - a középkori királyi solymászokkal összefüggésbe hozott eredet tartja magát. Vélhetően mindegyik megközelítésben van némi igazság, és logikai relevancia, ezekre azonban most tudatosan nem térnek ki, mert írásomnak alapvetően nem célja a szó történeti eredetének boncolgatása. Itt most inkább a ma használatban lévő címer motívumára és annak szimbolikájában megbúvó lehetséges üzenetek feltárására, eredetére, mélylélektani, és archetipikus üzeneteire, valamint identitást reprezentáló tulajdonságaira fókuszálok.

Maga a solymászat egyébként az ázsiai pusztai népek kultúrájából származik; a nomád életforma teremtette meg azokat a feltételeket, amelyek a solymászathoz szükségesek voltak. A középkori Európa főként a spanyolországi arabokon (VIII. század), a keresztes hadjáratokon keresztül (XI-XII. sz.) és természetesen az avarok, hunok, magyarok fejlett solymászkultúrája révén ismerte meg ezt a vadászati módszert és a hozzá kapcsolódó szimbólumvilágot. A nemesített ragadozómadarak különböző fajtáival való vadászat (ezen belül is a sólyommal való vadászat) nem csupán az élelemforrás egyik biztos módja volt az egykori magyarság számára, hanem ősbibb, a távoli múltban gyökerező mágikus-mitikus szereppel is bírt vándorló elődeink lelki világában.

A címer heraldikai jellegzetességei

Vizsgálódásom elején a jel és jelentés fogalmi összefüggéseibe merítkeztem, és azonnal egy anomáliával találtam szembe magamat. A jelenlegi címer ugyanis szigorúan értelmezve nem is nevezhető valódi címernek, inkább csak jelvénynek, emblémának. Jelenlegi formai és tartalmi elemei ugyanis nehezen feleltethetők meg címertani (heraldikai) előírásoknak. A heraldika a címerek elméleti és gyakorlati használatát szabályozó történeti segédtudomány. Részben a címeralkotás szabályaival, a címertörténettel, a címerjoggal, a címerleírással és a címerszimbolikával foglalkozik, részben pedig a címerek szerkesztésével, azaz a címer motívumainak és a címeralakok készítésének szabályait határozza meg. Olyan esztétikai irányelvek gyűjteménye, amik lehetővé teszik reprezentatív címerek létrehozását, és használatukat foglalják értelmes keretbe. Jelentősége óriási volt a lovagok korában, hiszen ezen szabályzat lehetővé tette, hogy a harcosok állig felpáncélozottan is felismerhessék egymást, világossá és egyértelművé tette a megkülönböztetést, ami végül logikus és ésszerű, mondhatni tudományos módszertanná nemesedett. A harcászat fejlődésével vesztett jelentőségéből, de segédtudományként máig releváns a létezése.

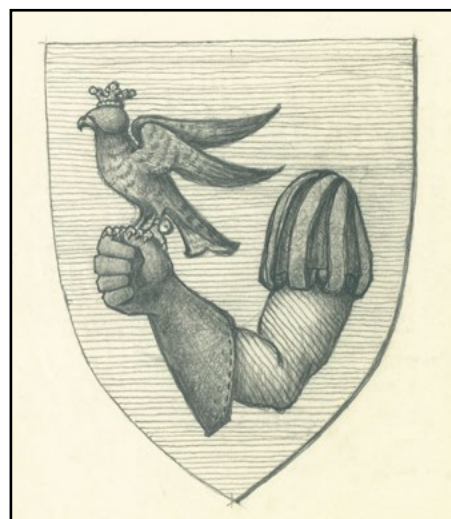
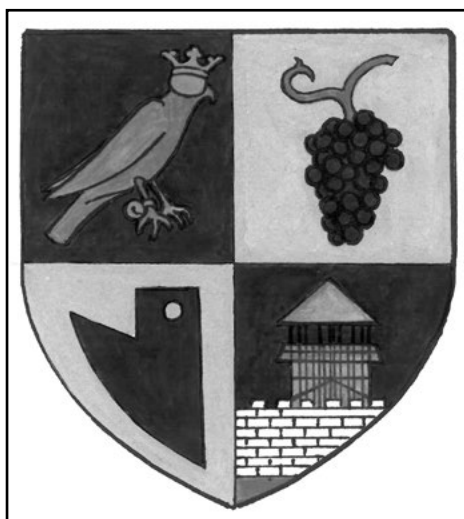
A solymári címer heraldikailag helytelen voltára Bogdán István helyi grafikusművész hívta fel a figyelmet a rendszerváltáskor 1990-ben, amikor lehetőség nyílt az országban régebbi paradigmák újragondolására. A művész meglátása szerint Solymár mai címere bár kifejező, mégis tartalmában és formai megnyilvánulásában is tévesen van elgondolva, mert a címer utal ugyan a település középkori gyökereire, de mindezt XIX. századi festői stílusban, romantikus eszmeiséggel és a családi címerekre jellemző „böbeszédű” ismérvek alapján közelíti meg. A heraldika kifejezetten előírja, hogy konkrét emberi alakok helyett jellemző testrészek legyenek csak ábrázolva, lehetőleg stilizálva. A forgalomban lévő solymári címeren ellenben teljes alakos emberábrázolást láthatunk, ráadásként egy bizonyos élethelyzetet leíró kontextusban (vadász várakozik a vadászat közben.). A középkori figura reneszánsz viseletben jelenik meg úgy, hogy a vadászt, nem pedig a királyi sólyomot ténylegesen nevelő karaktert jeleníti meg, ami a község eredetmítoszából logikusan következne.

A legelfogadottabb solymári eredetmítoszunk ugyanis abból a feltételezésből indul ki, hogy a középkori község a királyi solymárok lakhelye lehetett. Ha ez így van, akkor nemcsak a solymász-vadászok élhettek itt, hanem a fészekszedők és a sólyomnevelők is családjakkal, sőt leginkább éppen őrölük szólna a fáma, éppen őket kellett volna a címeren valamilyen formában megjeleníteni. A címerünkön mégis a fennkölt vadász karaktere a hangsúlyos reneszánsz viselettel, túlbonyolított, kicsit zsúfolt, leíró jellegű ábrázolással. (Persze megmagyarázható a szimbólika, hiszen valószínűleg a tevékenységre, nem pedig az alanyra utalhatott az alkotói szándék.) Az a tény, hogy a címer váratlanul és különösebb írásbeli előélet nélkül bukkan fel az 1885-ös hivatali dokumentumokban, valamint az a tény, hogy ismerjük a község korábbi pecsétes emblémáit olyan árulkodó jellegzetességek, amik arra engednek következtetni, hogy címerünk ebben a formájában leginkább egy bizonyos történeti korszak ideológiai „terméke”. A nemzeti romantika és a helyi polgárosodásra irányuló törekvések naiv művészi elegye lehet, semmint történelmi eredetre mutató valódi bizonyíték.

Tény azonban az is, hogy a heraldikát mi magyarok később vettük át nyugatról, már hanyatló korszakában, és itthon már keveredett benne a keleties és nyugatias követelményrendszer, sőt a keleti

és a nyugati világszemlélet is. A XVI. századtól a magyar heroldok sajátosan és lazábban kezelték a címertani előírásokat, mondhatni elnézőbbek és elfogultabbak voltak a heraldikai előírások használatában. Nem a solymári címer az egyetlen, amelyik nem vette figyelembe a szigorú szabályozottságot. A magyar heraldikára általában jellemző, hogy eltérően értelmezte a előírásokat, ennek eredményeképpen rendkívül sok a hazai aheraldikus (helytelen) címer. A solymári beleillik ebbe a sorba, annál is inkább hiszen maga a romantikus stílus is kedveli az irracionalitást, és a szabályozottságtól való eltérést. A címer készítője nyilván igazodott a XIX. századbeli hazai címerkészítési trendekhez, saját világnézetéhez, a megrendelő szándékaihoz, és már eleve (heraldikai értelemben) helytelen referenciái lehettek. Tehát az, hogy a település legfőbb emblémája aheraldikus (helytelen), még nem azt jelenti, hogy készítője tudatlan, ügyetlen, vagy nemtörődöm lett volna.

Érdekes adalék a történethez, hogy Bogdán István 1991-ben a probléma orvoslására tett kísérletként elkészítette az általa elgondolt, heraldikailag helyes jelvényt. Rövid ideig felváltani látszott a címer hivatalos változatát, ezt azonban hamarosan ő maga vonta vissza, mert olyan erős volt a régi (mai) címer iránti vonzalom és kötődés, hogy a lakosság egy relatíve kis, de véleményének markánsan hangot adó része petícióban követelte annak visszaállítását. Az új, heraldikailag helyes címert egyébként a grafikusművész úgy alkotta meg, hogy az valóban „beszélő címer” lett, amely egészen konkrétan utalt a település nevére, a középkori egyszerűség jegyében elkerülte a korhoz fűződő öltözeti kötöttséget, és viselőjének megkérdőjelezhető státuszát (vadász, nevelő, idomár vagy fészekszedő). Legfőbb jellemzője az egyszerűség lett, ami lényegében „megtisztította” a zavaró stílusjegyeitől, a romantikus „dagályosságtól”, a zsúfoltságtól és a túlbonyolított alakábrázolástól. Az új – és végül elvetett – címer kék, csúcsos talpú pajzsban lebegő, zöld ruhás, kesztyűs kart ábrázolt, amin koronával díszített fejfedős sólyom ült, lábán csörgővel. (Bogdán István egy másik, osztott pajzsos tervet is készített, amit e helyütt az alkotó engedélyével közlök.)

Valamilyen oknál fogva a heraldikai helytelenség 1885-től egészen 1990-ig, vagyis bő 100 éven keresztül senkinek sem tűnt fel, vagy ha igen nem tartotta zavarónak. A rendszerváltásnak és a korszellem világnézeti szabadságának, a reményteljes jövő közhangulatának kellett ezt a felismerést elhozni, de azt az alkotói bátorságot is, hogy egy fontos jelképhez változtató szándékkal hozzá lehessen nyúlni. Nagyon beszédes az a tény, hogy a heraldikai csorbát éppen ekkor és éppen ebben a formában lett volna lehetőség kiköszörölni a címerből, ám az mégsem történhetett meg. Ez a kísérlet úgy tűnik kudarcot vallott, de mindjárt szögezzük le, hogy ez nem az alkotó kudarcát, és nem

is a solymáriak “elmaradottságát” jelenti. Itt többről van szó, hiszen a régi címer visszaszavazása nem az új címer elvetése volt valójában, hanem a régihez való ragaszkodás kinyilvánítása. Szimbólummal kapcsolatosan ilyen módon azelőtt sosem történt a községben identitásbeli dekrétum. Szemmel látható bizonyítéka annak, hogy címer erős szociocentrikus szimbólumként funkcionált. Azaz valami fontos, valami nagyon mély mondanivalót és identitást reprezentált, ami “megvédte” még a heraldika diszkurzív szakmai szigorától, illetve a változtatás lehetőségétől is.

Még egy utolsó gondolat ide kívánkozik a fentebb említett címercsere körüli polémiaival kapcsolatosan. Azt már tudjuk, hogy a régi címer szimbolikus üzeneteinek ereje lehetett a fő oka annak, hogy Bogdán István heraldikailag helyes restaurációja ellenállásba ütközött. Nyilván nem az alkotással volt a probléma, hanem azzal az érzékenységgel, amit a címer hangulatában hordozott magában. Ezt a helyi sajtóban akkoriban közreadott cikkek is igazolják. További érdekesség, hogy a petíciót - ismereteink szerint - régi és új solymári lakosok egyaránt aláírták, ami szintén tanulságos korrajzot vetít elénk. Arra utal, hogy a klasszikus népi-urbánus, városi-vidéki identitásütközéseken is túlmutatott az embléma szimbolikussága. Olyan téma merült fel, ami mind a “gyüttmentek”, mind az “öslakosok” számára neuralgikusnak látszott. A stilizálást sokan identitás-csorbitásnak, a helyhez való érzelmi kötődés megnyirbálásának élték meg. Jól látható ebből az esetből is, hogy mennyire fontos különbség van puszta jel és szimbólum, funkcionalitás és hangulati kifejeződés között.

Maradt tehát a régies, romantizáló, családi jellegű XIX. századi, heraldikailag helytelen címer, ami ma is a község hivatalos emblémája. Amikor erre a címerre nézünk nem árt tehát tudatosítani, hogy a polgáriasodó helyiek világnézetét, romantikus ideológiát, korszellemet reprezentál a múltból; a XIX. századi solymári társadalom elitjének jóindulatú, ám naiv értékrendjét látjuk viszont benne és nem utolsó sorban a magyar identitás előtérbe helyezésének akkori szándékát. Inkább egy adott kor szellemiségét visszatükröző családi címer, mintsem a középkori gyökereket markánsan hangsúlyozó, távoli múltra visszavezethető eredetmítosz bizonyítéka. Természetesen mindez a stílusból, heraldikai jellegéből és a címer létrejöttének körülményeiből következik. Nem von le semmit szimbolikus erejéből, ma is tapasztalható identitásképző jelentőségéből. Nem csorbítja azt a mélylélektani szándékot ami létrehozta és ami miatt ma is érvényesnek fogadjuk el.

A fent említett dolgok hibának tűnhetnek, amik esetleg azt az érzetet kelthetik, hogy hiteltelen a címer tartalma. Úgy tűnhet, hogy a formai szabálytalanságok megrontják, vagy eltorzítják a címer üzenetét. Erről valójában nincsen szó. Sőt ellenkezőleg, nagyon sok szimbolikus üzenet éppen egyediségének és aheraldikusságának köszönhetően kerül napvilágra. Felsejlik belőle, hogy miként gondolkozott a régi solymári ember saját értékrendjéről, milyen eszmények és lélektani sajátosságok motiválták akkor, amikor a helyre, mint otthonra gondolt a címeren keresztül. Végül nem lehet véletlen az sem, hogy romantizáló attribútumaival együtt ma is ez a község egyik legalapvetőbb szimbóluma a XXI. században.

Képzőművészeti evolúciója

Sok hivatásos képzőművész, de amatőr hobbiművész is készített solymári emblémákat. Gyakran felkérésre, hivatalból, modernizálás céljából, vagy akár önkifejezés, önmagvalósítás kapcsán is há-
lás témát szolgáltatott a helyi művészeknek (festőknek, faragóknak, szobrászoknak). Ha a rendel-
kezésre álló címerváltozatokat egymás mellé helyezzük erőteljes különbözőségek válnak láthatóvá.
Az árulkodó eltérések látványosak ugyan, de végeredményben az egyes alkotóművészek sajá-
tos, egyéni stílusait és a készítés indítékát tükrözik, semmi egyebet. Miután a bennük felfedezhető
tartalmi elemek igazodnak a közmegegyezéssel, a stílus kérdése relatív, és szubjektív,
mondhatni a művészi szabadság sajátsága. Az alábbi változatok képzőművészeti értékét egyedül a
heraldika gyakorlati alkalmazásából ismert címerművészet hivatott megítélni, hiszen funkcionálisan
erre irányuló szándék hívta életre. Pusztán különbözőségük okán nem is lehetne messzemenő kö-
vetkeztetéseket levonni belőlük.

Az egyes megközelítések azonban tartogathatnak egészen más jellegű következtetéseket. A cí-
merváltozatok időbeni egymásutánisága, stílusbeli eltérései egyfajta kulturális időkapcsolatnak te-
kinthetőek. Jól illusztrálhatják az itt élt emberek közgondolkodását, a közösségi morál állapotát, de
akár a közösséghez való egyéni viszonyulás hangulatát is hűen visszatükrözhetik. Egyedi címer
készítése nem pusztán fakultatív művészi önkifejezés, hanem fontos közösségi pillanatokhoz kap-
csolódó korrajz is egyben. Minden bizonnyal akár a stílusukban, akár az elkészítésük apropójában
is kódolva van az egykori közösségi élet intenzitása, fontossága, vagy valamilyen történelmileg ér-
zékeny esemény emléke. Valkó László szobrászművész például 1941-ben készítette a községháza
homlokzatára címerváltozatát (ma is látható a községháza előtti zászlótartó alatt). Meghatározó
helyi közösségi esemény volt ekkor, hogy a solymári Volksbund éppen ebben az évben alakult meg,
és ennek körülményei kapcsán elég éles politikai-, identitásbeli, olykor tettelegességek fajuló nézetkü-
lönbségek, ideológiai ütközések helyszíne is volt a település. Talán nem véletlen, hogy ekkor kapott
hangsúlyos megerősítést a szimbólum.

~1900
(az alkotó nem ismert)

~1910
(az alkotó nem ismert)

1941
(Valkó László
szobrászművész)

1941
(Valkó László
szobrászművész)

1966
(Bokros Ferenc
festőművész)

~2000
(az alkotó nem ismert)

~1966
(Bokros Ferenc
festőművész)

~1966
(dr. Jablonkay István)

~1966
(dr. Jablonkay István)

~1966
(dr. Jablonkay István)

Bokros Ferenc festőművész és dr. Jablonkay István pedig a község 700-éves jubileumára, 1966-ban készítették el a címerhez köthető alkotásaikat. Ez a jubileum rendkívül fontos kulturális- és identitásbeli fordulópont volt a helyi közéletben, mert lényegében ettől az időponttól kezdve megkerülhetetlen tényezővé vált a helytörténetiség, a múlt értékeinek tudományos vizsgálata, a helyi folklór őrzése és értékeinek továbbadása. A történelmi események tehát a közösségi identításra és azokat jelképező szimbolikára is óriási befolyással lehetnek.

Teljesen más kérdés az, amikor a címer szimbolikus jellegét haszonelvű célokra fordítják, és mesterségesen alakítják a címer üzeneteit. Az alkalmazott terület sokat árthat, de sokat javíthat egy jelkép üzeneteinek, különösen ha az pusztán nyers marketing szempontoknak rendelődik alá. Szabályozás nélkül torz jelentéseket kölcsönözhetnek a címernek, jelentősen rontva ezzel a település imázsát. Az alkalmazott címerhasználatot ezért teljes joggal rendelet szabályozza 2015 óta. Alább néhány példa látható a jóindulatú címermutációk illusztrálására.

A tanulmányom írásakor használt hivatalos solymári címer is jó példa. Bokros Ferenc címerrajzának modern, stilizált változatáról van szó és mint ilyen, (tudatosan vagy tudattalanul) igyekszik visszanyarodni a heraldika által előírt egyszerűsített ábrázolásmódhoz. Ám tartalmi elemeinek megtartása miatt inkább minimalista emblémává, egyfajta modern logová tisztult le. Stílusjegyei alkalmassá tették a fogyasztói kultúra kiszolgálására, a tömeggyártásra, ami egy tízezer feletti lélekszámnál - lássuk be - már funkcionális, mondhatni civilizációs követelmény. (Hivatalos címerünk használatát már rendelet szabályozza.) Korszerűnek mondható jelen formájában. Nem csak a modern címer, hanem az összes eddigi készült változat ily módon tükrözi a mindenkori korszellemet is.

Más kérdés azonban, hogy a minimalizmus ártott, vagy használt-e a mai címer szimbolikus tartalmi üzeneteinek. Kérdés, hogy miként és hogyan adja át azokat az üzeneteket, amelyekre korábban olyan nagy hangsúlyt fektettek az alkotók. Jól látszik ugyanis, hogy a korábbi változatokon a naturalizmus, a romantika és a realista ábrázolásmód - a heraldikával szembe helyezkedve - ki tudta emelni a szimbólumokat részleteiben is; aprólékosan kidolgozták a várat, a sólyomidomárt, a címerpajzsot, egy szóval a finom részleteket. Ugyanezt a minimalista változat - érthető módon - már nem mondhatja el magáról, mert a funkció nyilván nem tűrte el azokat. Az apró ám nagyon fontos attribútumok elsikkadni látszanak,

és csaknem háttérbe szorulnak, így végül is lassan, de biztosan a heraldikai helyesség irányába tolódik a címer külső megjelenésének evolúciója. Minden stílusbeli változatnál végeredményben ugyanoda lyukadunk ki: milyen hatásfokkal képesek átadni azt, amire eredetileg elgondolták őket. Illetve mennyire beszédesek, vagyis mennyire állnak közel az emberi szívhez a címeren megjelent szimbólumok. Egyik oldalon tehát a címer funkcionalitása, a másikon pedig a címerhez való emberi viszonyulás kérdése áll.

Van azonban egy másik fontos momentum is a solymári címer képzőművészeti evolválódásában. A változtatások egyik fő oka, hogy az 1930-as években Valkó Arisztid feltámasztotta halottaiból a solymári várat. Az egykori vadászkastély újra fókuszba került, és lassan de biztosan visszafoglalta helyét a solymári kulturális értékek csarnokában. Az egykori épület jelentősége megnőtt, kulturális és identitásképző ereje felértékelődött. A nosztalgia a magyar középkori értékek iránt ismét a helyszellem részévé lett, a nemzeti önazonosság újabb attribútummal gazdagodott a legfőbb identitásképző jelvényünkön. Ettől kezdve nemcsak a község vezetői és közéletet formáló erői, hanem a művészek is érthető módon ellenálthatatlan vágyat éreztek arra, hogy a szokásos szimbólumok mellett immár a vár is hangsúlyos szerepet kapjon a címerben.

Végezetül a címer képzőművészeti evolúcióját a két legkorábbi alkotással szemléltetem. Az ovális címer a solymári római katolikus templom szentélyében a kegyúri padon található ma is. Valószínűleg 1903-ban készült egy teljes renoválás alkalmával (véltetően egy hivatásos művész, talán Nieger Károly alkotása). A másik - és ez az érdekesebb - az 1943-ban még a községháza épületében függő címerkép, melynek alkotója ismeretlen a kép készítési ideje és sorsa szintén. Egyiken sem szerepel a vár épülete, tehát korábban készülhetett mint 1928, vagy pedig tudatosan nem festették rá. A második kép ábrázolásmódjában nagyon feltűnő a mai szemnek kissé groteszk látvány, ahogyan a vadász szinte görcsösen markolja a madár lábát, mintha nem is a vadászmadarat, hanem valamilyen háziállatot, vagy prédát akarna ábrázolni vele az alkotó. Szembeötlő a kompozíció egyensúlytalansága és naivitása. De ugyanilyen jelentős az a nyilvánvaló eltérés is, hogy erőteljesen archaizáló: szablya, sőt vadászkürt is megjelenik rajta, amelyek a későbbi változatokon már törre szelidülnek, a kürt pedig eltűnik (egyedül dr. Jablonkay István által készített címerváltozaton tér vissza.). Mindamellert ez a két legrégebbi alkotás, amelyik ugyanannak a romantikának a „terméke”, amiről később még lesz szó.

II. Mit jelent a címer a világnak?

A címerben, mint képzőművészeti alkotásban témáját és megjelenését tekintve a magyar nemzeti romantika stílusjegyei felismerhetők, ami társadalmi értelemben identitást, korszellemet, világnézetet, életérzést reprezentál. A középkori vadász alakjában ráérezhetünk a zsenikultuszra, az erő, a forradalmiság eszményére és az eredetiség tiszteletére. A sólyom megjelenítése a címerpajzson szabadsággeszmét hirdet, és a nemzeti érzület fontosságát hangsúlyozza. A címer létrejöttének körülményei is egyértelműen a romantikus világkép dominanciájára utalnak. Témája a történeti múltba való visszarévülésről, az elmúlt korok iránti fennkölt, érzelmes tiszteletről árulkodik. Mindezek mellett a XXI. századi Solymár nagyközség hivatalos jelképéről és a közösségi identitás legáltalánosabban elfogadott legfőbb szimbólumáról van szó. Bár a világ számára a címer ma jobbra pusztán **funkcionalitást** jelent, mégis mindenki tudja, hogy ez a funkció fontos küldetést teljesít: **territorialitást** és **identitást** kell reprezentálnia és ha bárki ránéz, fogalmi értelemben ezekre kell emlékeztetnie. Úgy tűnik, hogy ez a múltban és a jelenben is működőképes tulajdonsága.

“Klubtagság” és territorialitás*

Alapvetés, hogy **szociocentrikus**** “küldetése” van a jelképnek. Azért alkották egykoron (és azért használjuk ma is), hogy ezen missziójának szavak nélkül, hatékonyan képes legyen megfelelni. Szociális jellegéből következik, hogy a pajzs mögött olyan emberek csoportját feltételezzük, akik képesek minimum egy, a hellyel és a közösséggel kapcsolatos öndefiníciót megfogalmazni magukkal és a hellyel kapcsolatosan. Feltételez valamilyen (kulturális, társadalmi, vagy személyes) viszonyulást. Azok akik ennek a kritériumnak megfelelnek, a solymáriak közösségébe tartoznak. Őket jelenti, őrájuk utal, őket jeleníti meg. Természetesen mindez szimbolikus, senki sem fogja mindezt számon kérni, nem is lehetne, hiszen jelképes. Ám az egyén így vagy úgy de sejti, hogy így van. Tudatosan vagy kevésbé tudatosan viszonyulása van a helyhez, a helyi közösséghez, kulturális értékeihez, látens elvárásaihoz, közigazgatási szabályaihoz, szokásaihoz, tulajdonságaihoz stb. Álláspontot alakít ki érzései, szándékai, tapasztalatai szerint, amik idővel kötődéssé, helyfüggéssé szilárdulhatnak, pozitív vagy negatív élményekké, tapasztalatokká, emlékekké válnak. A viszonyulással és kötődéssel pedig kimondva vagy kimondatlanul csoporttaggá, “klubtaggá” válik.

A téma ettől a ponttól kezdve szerteágazó környezetpszichológiai kérdéseket nyit ki, amelyek kifejezetten a **helykötődés** és a **helyidentitás** kapcsolatát és mibenlétét boncolgatják. A két fogalom

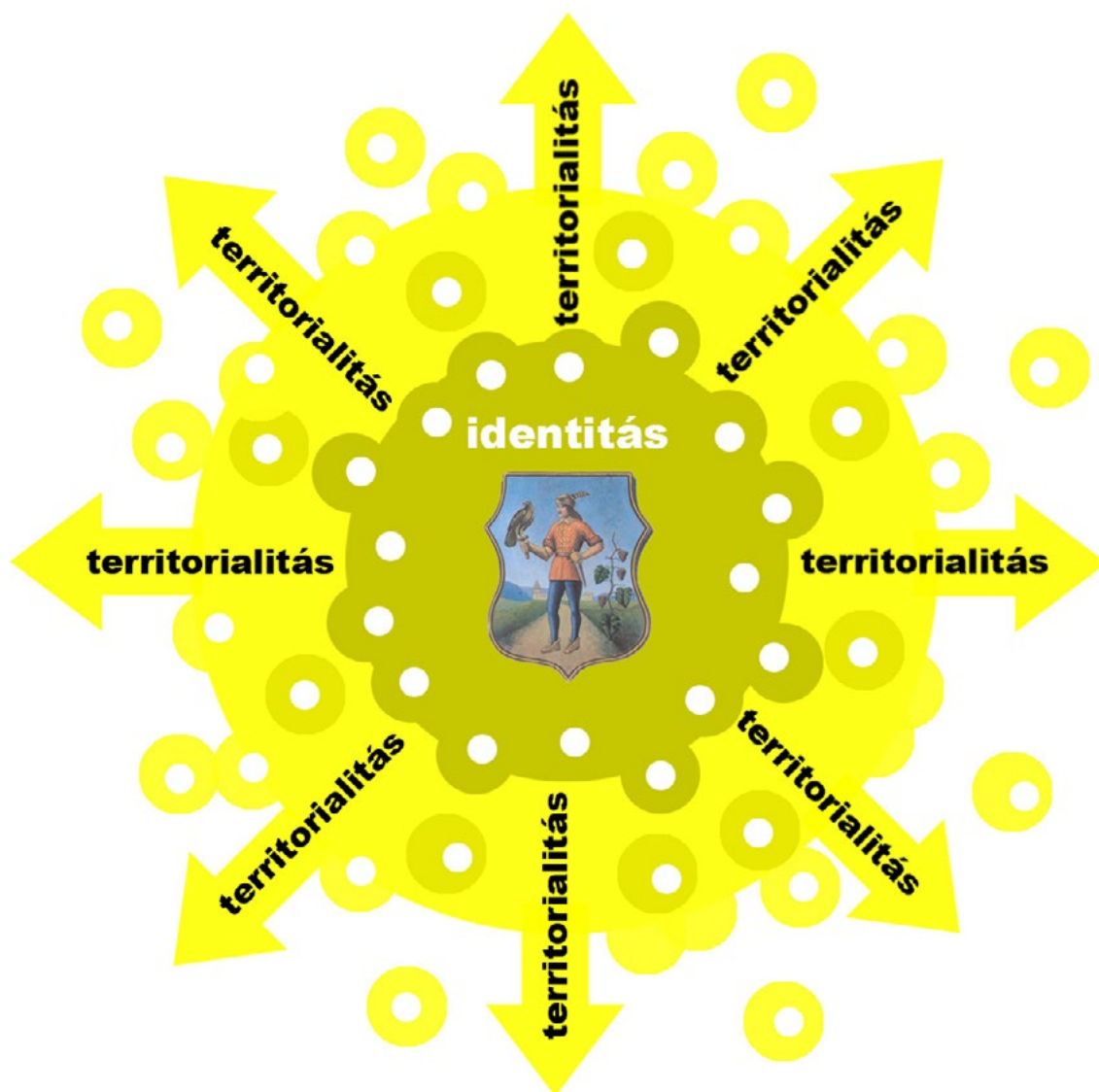
* *Etológiában: “A territórium olyan terület, melyet az adott egyed vagy csoport a fajtársakkal szemben védelmez, és kizárólagosan használ. Territórium csak ott alakul ki, ahol valamilyen természeti erőforrásból korlátozott mennyiség van, illetve ha az egyáltalán fizikailag védhető. Jellemzően az állatvilágban a következő forrásokat szokták védeni a területi állatok: táplálék, ivóhely, fészkelőhely, búvóhely (alvóhely, pihenőhely), nemi partner.” (Természetvédelmi ökológia - Dr. Bihari Zoltán, Dr. Antal Zsuzsanna, Dr. Gyüre Péter (2008)*

** *Szociocentrizmus vagy kulturális etnocentrizmus: Azt jelenti, hogy egy kultúra különbnek tartja magát a többinél, valamilyen szempontból fölébe helyezi magát a többi kultúránál. Bizonyos fokú etnocentrizmus minden kultúrára jellemző, ugyanis minden társadalom tagjai úgy érzik, hogy ahogyan ők látják a világot, az az etalon. Ezen a szinten egészséges lokálpatriotizmusról beszélünk. (wikipedia.hu)*

nagyon közel áll egymáshoz, a konyhanyelven megfogalmazható különbség, hogy a helykötődés általánosabb érzelmi függőséget fejez ki egy adott hely irányába, például: „Solymár olyan szép hely mint...”, vagy „Solymár emlékeztet engem a szülőföldre”.) A helyidentitás sokkal konkrétabb szakmai definíciója (McAndrew): a helyek és az emberek közti érzelmi kötődés.

A solymáriak közösségét is szimbolikusan ez a mesterséges jel képviseli más csoportok és más kívülállók felé, azaz a világ irányába. A címer egyfajta lélektani **hovatartozást** jelöl, amit tudatosan vagy tudattalanul elfogadunk, legyen akár “kint”, vagy akár “bent”. Tesszük ezt úgy, hogy beleszülettünk (**enkulturálódás****) vagy úgy, hogy egyéb okoknál fogva választottuk magunknak ezt a helyet. Mindenki van **csoportidentitás**, mert szociális lények vagyunk. Ha két idegen találkozik, és valamilyen oknál fogva meg kell ismerkedniük, biztosan benne lesz az első öt kérdésben az, hogy “hol laksz?”, “honnan való vagy?”. Ekkor is a territorialitás és a csoportidentitás alapján tájékozódunk. Nem elsősorban az egyén, hanem a csoport értékrendje és világnézete fogja bekalibrálni, hogy kivel is van dolgunk. Csoportidentitás nem csak a hellyel kapcsolatban van bennünk, hanem világnézettel, politikával, vallással, de még a legegyszerűbb és a legbonyolultabb dolgokkal kapcsolatosan is a hasonló gondolkodású és identitású emberek alkotta csoporttagságo-

*** *Enkultúráció: A legátfogóbb tanulási folyamat, amelynek során az ember belenő egy kultúrába.*

kat keressük. A klubtagság (csoportidentitás) egy olyan mém, aminek akarva akaratlanul is terjesztői és hirnökei vagyunk. Minél erősebb a helyidentitás, annál intenzívebb a territoriális viselkedés. Klubtagságunkkal (címerünkkel), azt üzenjük, hogy mi itt önállóak vagyunk, felnőttek vagyunk, saját "törzsünk" van, saját néplelkünk, saját közigazgatásunk, saját lakosságunk, saját határaink, saját szabályaink, stb. vannak. A címer üzenete itt egyfajta társas viselkedést, illetve határozott territorialitást fejez ki. Ösztönvilágunk "állatias" (etológiai) öröksége ez: természetes jelekkel és jelzésekkel adjuk tudtul, hogy egy terület a "fennhatóságunk" alá tartozik. Civilizált modern világunkban a címer, mint mesterséges jel végzi el ezt a műveletet helyettünk, sőt megbízásunkból, tudtunkkal és jóváhagyásunkkal egyaránt.

Társadalmi értelemben tehát a címer azt a legtágabban értelmezhető „fontos helyet” jelképezi, amihez érzelmi, de minimum hétköznapi kötődésünk van. A minimum szint, ami jelenthet általános emberi kapcsolatokat, falut, várost, út és csatornahálózatot, civil közösséget, településhálót, közigazgatást, és sok-sok egyéb csoportidentitást ami a „Solymár” szóban elgondolható, vagy felidézhető bennünk.

III. Mit jelent a címer nekünk?

A kultúra dimenziójába érkeztünk, ahol a jelkép üzenete már a klubtagsághoz és a klubtagságról "szól". Miután egy 135 éve használatban lévő jelképről van szó, aktív **kultúrörökségnek** tekinthető. Élő hagyománynak. Itt kerül elő a történetiségre, a helyi néplelekre, a hely szellemére utaló szimbolika. Mint a jelek általában a solymári címer is ambivalens jellegű, hiszen a kulturális térben látszik a legjobban, hogy miként különít el és miként integrál egyszerre. Megtestesít ugyan egy csoportidentitást, de a vele való azonosulás ugyanakkor meg is különböztet minket egymástól, attól függően, hogy milyen viszonyban vagyunk a jelképpel illetve annak jelentésével. A probléma jobb megértéséhez érdemes gyakorlati példát is hozni.

A közgondolkodásban gyakran kiérezni, hogy sokan szűknek, feudalisztikusnak, régimódinak, elavultnak gondolják, ha például valaki címeres kitűzött visel a kabátján, vagy a házának falára felakaszt egy solymári címert. Jól kitapintható, hogy a helykötődés látványos (akár szimbolikus) nyilvánítása nem túl divatos dolog, szinte előregedőben van a haladó fiatalos, globális eszmék és jelképek mellett. Sőt néha úgy tűnik, hogy világnézeti, vagy akár politikai színezetet is kapott napjainkra. Előfordulhat olyan vélemény, miszerint a romantikus címer gyakran csak azokat az embereket reprezentálja akiben kifejezett nemzettudat van; jobboldali, vagy legalábbis tradicionálisabb a világlátásuk. Szubjektív tapasztalat, hogy a nemzeti (és nemzetiségi) jelképek használata világnézeti vákuumban "lebeg". Gyakori az is, hogy felbukkan az idegenkedés érzete az ilyen jelképektől, mert nemzetiesedésnek, patrióta szentimentalizmusnak hat. Vannak akiket a pátoszos hagyománytisztelet kényszerűségeire emlékeztet, de minimum "rezervátum-szagú" maradványnak látják a jelkép használatát. Úgy tűnik, hogy egyre általánosabb az is, hogy nehezen fér el a modern életvitelünkben egy olyan helyi jelkép, aminek jelentéstartalmai között megtalálható a politika vagy a világnézet kérdése.

Itt újra hangsúlyoznom kell, hogy a jel maga nem fekete vagy fehér, hanem a róla való fogalomalkotás a színes, vagyis a korszellem az ami változatos, a helyben élő emberek identitása az, ami szerteágazó. A jelkép ebben az értelemben pusztán tükör, amiben nem a múlt szimbolikája, hanem a klubtagok helykötődése reprezentálódik. Amikor belenézünk a “tükörbe” saját viszonyunkat látjuk viszont a helyel: solymáriságunk milyenségét sejtethetjük meg, jó vagy rossz viszonyt, érdekes vagy érdektelen történetiséget, tartható vagy tarthatatlan moralitást, élhető vagy élhetetlen szabályokat, korszerű vagy korszerűtlen életvitelt, stb. Térjünk most rá a címerre, mint kultúrörökségre, és tekintsük át a múltját, megszületésének körülményeit, és azt a régi “klubtagságot” (identitást) ami létrehozta.

Haza és haladás Solymáron

Címerünk léte annak a paradigmaváltásnak köszönhető, amit Magyarországon a reformkor gazdasági és társadalmi változásokra irányuló politikai törekvései, a kultúrában pedig a romantika megjelenése fémjelez. A “haza és haladás” eszmeisége Solmar községet is elérte, és úgy tűnik, hogy valóban a jobbágyfelszabadítás (1848-1853) volt az a történelmi pillanat, ami felszakította a helyben élő jobbágyságban a régóta kibontakozni vágyó helyi identitás gátjait. A “haza” és “haladás” jelszavak szépen tettenérhetők a település életében; csaknem 50 év leforgása alatt az itteni német jobbágytelep elérte azt a nívót, amit mai értelemben civilizációs minimumnak nevezhetnénk. A címer ezért a múlt paradigmáját, Kölcsey gondolatait, és a helyi identitás kezdeteit is szimbolizálja. De hogy tárgyilagosabb legyek, és némiképpen igazoljam ezt az állítást, érdemes egy pillantást vetni arra, hogy miként ment végbe a “haladás” és milyen hatással volt a “haza” az itt megtelepedett kis lélekszámú sváb közösségre. Érdemes látni, hogy a helyi nemzetiségi identitás (a jobbágytudatból a polgártudattá válás) jó “táptalaja” volt a hazafias korszellem meggyökeresedésének, és egy nemzeties helyi jelkép létrejöttének.

1853 előtt a német jobbágyok itt túlélő jellegű függésben éltek a földesurukkal, jobbágyok lévén önállóságuk korlátozott, identitásuk determinált, mindennapi életük kényszeres és szabályozott, világszemléletük pedig konvencionális, hierarchikus és autorier jellegű volt. Ebből a korszakból az alább látható pecsétek maradtak fenn, amik szimbolikus értelemben reprezentálják a jobbágyok identitását. Bár pusztán pecsétek, jelképeik egyértelműsítik, hogy itt egy törekvő kis földműves közösség él. Hivatalos jelképként használták, tehát ezeket a jeleket nem a tudatos közösségformálás, hanem a bürokrácia és a mindennapi élet szükségszerűsége hívta életre.

A vadász-sólymos pecsét

Követve az országos "trendet", a magyar nemzettudat hangsúlyosodásával párhuzamosan született meg a hangulatában is romantizáló, stílusában eklektikusan naiv új solymári pecsét éppen a jobbágyfelszabadítást véglegesen lezáró úrbéri rendeletet követő években. Ez nem csupán azért érdekes, mert a XIX. századi falut zömében német ajkú telepese közösség alkotta akik sajátosan német identitással és kultúrával érkeztek, hanem azért is, mert szemmel láthatóan ezt az emblémát az itt élő emberek teljes mértékben elfogadták, sőt később büszkén vállalták, mint önazonosságukat kifejező legfőbb közösségi jelvényt. Nincs semmilyen nyoma annak, hogy a vadász-sólymos pecsét XIX. század végi megalkotásával kapcsolatban bármilyen konfliktus, vita, vagy ellenérzés robbant volna ki az akkori közösségekben. Ma mindebből azt a felszínes következtetést lehetne levonni, hogy a vadász-sólymos solymári emblémát az akkori német ajkú solymáriak teljes közmegegyezéssel hívták életre. Úgy tűnhet, hogy teljes összhangban volt az egész közösség akaratával, érzéseivel, gondolataival. Sommásan azt gondolhatnánk, hogy németségük mellett a magyarsághoz való viszonyulásuk is tökéletesen egyhangú volt.

Elgondolkodtató ugyanakkor az, hogy az új embléma megalkotása milyen mértékben tekinthető tudatos közmegegyezésnek. Mennyire tekinthető asszimilációs törekvésnek, illetve mennyire számít a paraszti közösség identitásában zajló, törvényszerűen bekövetkező **akkulturálódás*** részének, vagy a haza és haladás szellemiségének természetes folyamodványának. Én utóbbira szavaznék, de bizonyára a történészek e kérdést szakmai alapon mélyrehatóbban vizsgálják. Mindenesetre a néplélektani kételyekre éppen a pecsét megalkotása szolgál bizonyítékkal. Ténynek tekinthető ugyanis, hogy a vadász-sólymos pecsét megalkotására a romantikus magyar múltbarévedés eredményeképpen kerülhetett sor és a solymári elit megrendelésére készült el. Bizonyos értelemben a magyar nemzeti romantika termékenyítette meg a helyi svábok identitásélményét. (Innen is eredhet egyébként az őslakosság jellemzően konzervatív politikai erőkhöz való húzása, gondolkozásmódja.) A solymári címer születése tehát egyfajta társadalmi-kulturális konszenzus, béke, biztonság és új identitás iránti vágy szimbolikus megjelenítésének tekinthető két oldalú szándék.

A "haladás" eszméje a XIX. század végi Solymáron fejlődő társadalmi és kulturális pályára állt. A népesség gyarapodni kezdett (80 év alatt csaknem megduplázódott), a

* *Akkulturáció: az a folyamat, amelyben egyes emberek, családok, közösségek önként vagy valamilyen külső vagy belső nyomás hatására - néha egyenesen kényszerből - beilleszkednek egy számukra új, domináns kultúrába. A beilleszkedés gyakran jár együtt az eredeti kultúra elvesztésével, térvészével. (kislexikon.hu)*

földesurakkal való több évtizedes perlekedés (úrbérrendezés 1766-1770, urbáriális perek (1812-1832) véglegesen rendeződtek, a nagy tűzvész (1862) utáni károkat lassan helyreállították. A helyi népi-paraszti kultúra elkezdte végre kibontani önálló virágait: a falu embere a sajátosan helyi karakterjegyeire már nem csak ösztönösen, hanem tudatosan, önbecsüléssel is képes volt rátekinteni (Maslow). A helyiek lassan, de egyértelműen kezdték meghaladni a letelepedés több, mint egy évszázados impulzív velejáróit, végre önazonos értékeik felé is képesekké válhattak tudatosabban is odafordulni. A jobbágyból parasztgazda, majd polgár lett. Lelkében a biztonság megteremtésének több generációs kényszerét lassan árnyalni kezdhette a valahová tartozás élményének megélése, és az önbecsülés képességének kialakítása is. Mindezen lelki tényezők az őket képviselő helyi elit véleményformáló akaratában artikulálódott. A gyarapodás és a fejlődés új identitás megfogalmazása, magasabb, magasztosabb értékek kinyilatkoztatásának irányába tolta a helyi hivatali elit felelősségérzetét.

Nagyjából a XIX. század második felétől kezdődően tehát stabilabb, helyhez kötöttebb, önazonosabb, biztonságosabb közösségi értékrend kezdett kibontakozni Solymáron, ami tovább izmosodott a falu modernizálásával: önálló zenekarok alakultak, lett hivatalos óvoda (1892), megépült az új községháza (1894) és a világgal való kapcsolattartást a vasút megépítése (1895) is fémjelezte. A városiasodás gazdasági előnyeinek szirénhangjai ettől kezdve folyamatosan meghatározóak lettek a néplélekben (meglepő de ez a folyamat ma is tart). Buda közelsége a világ közelségének is számított. A modern városi életmód csábította, vonzotta a helyiek tehetősebb rétegeit, akik pedig ezt nyíltan fel is vállalták. A modernizálódás jegyében a századfordulón megépült az iskola (1903), majd a gyógyszertár (1907), és megjelent a származását tekintve is ténylegesen magyar, helyi értelmiségiekből és tehetősebbekből álló társadalmi réteg (Solymári Magyar Társaskör, 1905). Az innovációt és a fejlődést immár a magyar identitású értelmiségi réteg reprezentálta a helyi német parasztság felé.

Bár a magyar romantikus eszményképek egyre intenzívebben, egyre nagyobb hangsúlyossággal jelenhettek meg a falu irányításában, az átlag németajkú falusiak csak áttételesen értették meg mindezen ideológiai törekvéseket. Találkoztak vele a vallásban, a közigazgatásban, a közmorálban, de mélyreható eszmei fogantatja csak érintőlegesen lehetett. Mindennapi életét éppen ugyanúgy élte, ahogyan eddig: a paraszti világra jellemző egyvágányos, jól beszabályozott, megörökölt kultúrájához, nyelvéhez, népviseletéhez természetesen ragaszkodó közösségként, zárt világban. (A solymári német dialektust még az ezredforduló után is előszeretettel használta a helyi németiség.) A nemzeti romantika, mint paradigma az egyszerű németajkú földművesnek kissé idegen lehetett, egy tőle távoli "galaxisban" zajló uri huncutságnak, városi progresszivitásnak láthatta. A róla való köz-

vetlen diskurzust túlon túl elméletinek érezhette, csak akkor vált számára élővé, ha a bőrén érezte annak hatásait. A helytörténetben vannak erre utaló pozitív vagy kevésbé pozitív emlékek: az oktatás nyelvéről szóló vita a századfordulón, a rózsaeszküvők erkölcsi következményei, vagy huszadik század mindent mindenestül felforgató történései.

A helyi identitásképlet tehát így nézhetett ki a címer bölcsője mellett a solymári paraszt számára: "Haza" = magyarság = biztonság = túlélés.

"Haladás" = fejlődés = beilleszkedés = biztonság = túlélés.

A magyarság számára ugyanez:

"Haza és haladás" = egységes nemzet, korszerű állam = modernitás = felemelkedés = túlélés.

A címer születése

A romantikus nemzettudat eszmeiségével direkt módon a falut irányító hivatali elit kapcsolódott elsősorban, mivel a községi előljáróság mind lokális, mind globális érdekek határvonalán végezte hivatali tevékenységét. Ők voltak azok, akiknek mind a helyi polgáriasodó parasz emberre felé, mind a magyar nemzettel szembeni elvárásai felé lojalitást kellett mutatni, azaz mindkét érdek irányába helyes döntéseket kellett hozniuk. Ám a helyi elit sem volt teljesen egységes, hiszen például a huszadik század fordulóján az iskolában zajló oktatás nyelvének kérdésében elég komoly belharc bontakozott ki az akkori plébános és a falu hivatalnokai között. A nyelvhasználat kérdése természetesen nem pusztán politikai, hanem identitásbeli dilemma is volt egyben. A helyi elit ekkor szembesülhetett először valódi kultúrharccal az identitás kapcsán. Annyit mindenesetre valószínűsíthetünk, hogy az új pecsét megalkotása a hivatali elit szándékából valósulhatott meg az 1880-as évek derekán.

Színezett képen a solymári elit 1925-1935 tájkán.

A XIX. századi Solymár vezetőinek zöme a tehetősebb helyi gazdákból, köztisztviselőknek örvendő helyi családfők közül kerültek ki mint képviselők, kiegészülve a világi jegyzővel és a mindenkor vallási vezetéssel. Mint községi előjáróknak, nekik volt alapvető feladatuk a helyi közigazgatás, a szabályrendeletek kidolgozása és végrehajtása, esetenként nem jellemző módon az igazságszolgáltatás is. Ezen felül az előjáróság jelentette a helyiek számára azt a morális felületet, amin keresztül tájékozódhattak a világ dolgairól, a „haza paradigmájáról”. A helyi német ajkú nép számára a hivatali elit nemcsak saját társadalmuk legjavát jelentette, hanem ők képviselték a hidat két világ, a lokális helyi-népi-paraszti, illetve a globális haladó magyar-nemzeti paradigma között is. Bár pályafutását pecsétként (dokumentumok hitelesítésére szolgáló emblémaként) 1885-ben kezdte, valódi szimbólummá - a jelek szerint csak elég későn -, a XX. század elejétől vált fokozatosan. Ennek apropója valószínűleg a templom renoválása lehetett a századfordulón, amikor az egykori földesurak családi címerei mellett immár a sólyomidomár is helyet kapott a szentélyben, mintegy a községet önazonos értéként bemutató és identitást szentesítő momentumként. Önmagában az, hogy Solymár legszentebb helyén, a Máriakegykép és az oltár mellett az „ősök csarnokában” helyet kapott, szimbólummá avanzsálta, ikonikus jelentőségűvé tette, mert ettől vált a helyiek szemében is valódi reprezentatív kulturális szimbólummá. A szent hely hitelesítette, és „megszülte” a solymári címet.

A helyi elit idővel felismerte önnön identitását, küldetését is a szimbólumban. Ráébredt, hogy jelképként tökéletes lehet az új identitás reprezentálására és a korszellem közvetítésére egyaránt. Élve a kézenfekvő lehetőséggel kibővítette a funkcióját: 1910 körül már összközösségi embléma rangjára emelte, a községházán is megjelent a kép egy másik változata, így visszavonhatatlanul alkalmassá vált a polgárosodás haladó nemzeti eszméjének hordozására, valamint arra, hogy a solymári parasztságot egy magasabb identitás felé terelgesse. A címer tehát kezdetben a hivatali elit progresszív újítása lehetett, leginkább az ő nemzeties, polgárisodásra irányuló szándékukat, identitás-vágyukat vetítette rá a kor falára, amit a hierarchikus rendet szerető német parasztság „szolgaian” elfogadott, ám a későbbi generációk nagyon is magukénak vallottak, mint a saját haladásuk és a saját hazájuk szimbólumát, mert kapcsolatban volt a hitükkel, és világnézetükkel. Mindezek tükrében joggal állítható, hogy a romantika és a vallásosság találkozása végül egy nemzeties szimbólumvilágban címerként is testet tudott ölteni.

A hely szelleme

Kétségtelenül archaizáló a kifejezés. Azért használom ezt a alakot, mert számomra szimbolikusabb, kifejezőbb mint a tudományos kategóriák. (Ettől függetlenül a diszciplínák által már definiált fogalomkészlettel is megpróbálom leírni ezt a kifejezést.) Tisztáztam, hogy a genius loci a már fentebb említett **“csoportidentitás”, “szociocentrizmus”, “territorialitás”, “kulturális szemiózis”** vagy a **“helykötődés”** szavakkal külön-külön is leírható. Ezek tudományos kifejezések ám összességében konkrét lelki élményre utalnak, ezt hívjuk a „hely szellemének”. Elmondható, hogy a hely szelleme szubjektív élményként, és környezetpszichológiai hatásmechanizmusként is le lehet írni. Ennek az élménynek van társadalmi, lelki, kulturális, és fenomenológiai (jelenségtani) vonatkozása. Mint ilyen, egyfajta lélektani folyamatnak érdemes tekinteni, ami az ember gondolatai és érzelmei, valamint a fizikai környezete közötti találkozás eredménye. Egyfelől kulturális kölcsönhatás, másfelől kommu-

nikáció ember és ember között. Interkáció, amit jelekkel, jelzésekkel, szimbólumokkal gyakorolunk egymás között, amik markáns érzéseket válthatnak ki. Meghatározó benne az érzelmi intenzitás. A hely szelleme - mint lelki élmény - jellegénél fogva azt az illúziót kelti, hogy változatlan, örök, fixált és megmásíthatatlan, éppen ettől válik emelkedett és **szinte "vallásos" jellegű élménnyé**, amely identitásképző erővel bír.

A "genius loci"-t gyakran valamilyen ókori babonának, vagy homályos szellemidézésnek gondolják. E fogalom nagyon is lefordítható modernkori nyelvezetünkre. Nemcsak vizsgálható és értelmezhető jelenségről van szó, hanem akár **szimbolikus értelemben** - vagyis megsejthető, átélhető jelenségről is. A címer tehát nem pusztán konvencionális örökség, amit úgyszólván a hagyományaink miatt kényszeresen mutogatunk és magunkra aggatunk. Nem csak a múlt emberének **értékrendjét** és **világlátását**, hanem a jelenkor emberének a **hellyel való viszonyát** is kommunikálja. A címer a mai kor emberének, **a település összes lakosának identitását, helykötődését, szociális érzékenységét, kulturális nívóját** az "itt és most"-ban egy az egyben üzeni, reprezentálja, vagy tükrözi vissza. Egy jelbe sűríti a múltat (**kultúrörökséget**) és az **autonómiára** és **heteronómiára** (miben hasonlítunk, miben különbözünk) irányuló kollektív szándékainkat (**csoportidentitás**), de úgy, mint ha az a jelen kor jelképe lenne, nem pedig egy **XIX. századi kultúrtermék**. A címer azért lehet a legfőbb címere a településnek, mert a hely szellemét azonnal és direkt módon, szimbolikus díszruhában tálalja a szemlélőnek. A címer képletesen egy transzformátor, ami a jelenben **itt élő emberek viselkedését, helykötődését, és identitását** egyetlen fogalmi üzenetben fókuszálja:

"Itt élünk és ilyenek vagyunk!"

A genius loci kulturális értelemben értékközvetítő, szimbólumalkotó, biztonságérzetre törekvő, kreatív közösségi jelenség, pontosabban az egyének alkotta közös értékrend kultúrában való megnyilatkozása, onnan történő kisugárzása. Társadalmi vonatkozásai a fentiek profán következményei: tudatos (vagy kevésbé tudatos) településmarketing, hatékony (vagy nem hatékony) településfejlesztés, jó (vagy rossz) településimázs, a civil élet látványos (vagy kevésbé látványos) megnyilatkozásai. A hely szelleme az egyén számára egyfajta "vallásos" jellegű élmény, amiben egy közösség "fixálta" a helyvel kapcsolatos viszonyát, amit aztán az egyén nem fogalmilag, hanem inkább szimbolikusan átél, megtapasztal, megsejt, és ezáltal alkot róla fogalmat.

IV. Mit jelent nekem a címer?

Az "identitás" középkori latin eredetű szó "azonosságot" jelent. Sok bölcész, tudós, író, analitikus és filozófus sokféle megközelítésben igyekeztek definiálni a szó jelentését a filozófiától a pszichoanalízisen át az alkalmazott tudományterületekig. Arra a kérdésre keresték és keresik a választ, hogy megfejtsek a humán személyiség önmeghatározásának mibenlétét, hogy miért és hogyan tesszük fel mi emberek azt a kérdést, hogy "ki vagyok én?", és hogy mitől függ a válasz megfogalmazása. Az azonosságtudat és a jelek kapcsolatát konyhanyelven egy egyszerű példával lehet szemléltetni. Miként azonosítottuk magunkat az óvodában? Jelekkel: labda, hajó, házikó, stb. Az ovis jelünk megkülönböztetett minket a többiektől, de egyben csoportokba (közösségbe) is rendezett mindannyiunkat. A jelet az óvoda, mint intézményes közösség kölcsönözte nekünk. Mi ettől egészen természetes módon az óvodához, vagyis az ovisok és az óvónők alkotta "társadalomhoz" tartozónak éltük meg magunkat. Az ovis jelünk önmagunkat reprezentálta a többiek felé, de saját magunkat is a jelünkben azonosítottuk. "Én labda, házikó, hajó, stb. vagyok", "mi együtt az óvoda vagyunk".

Ugyanez a helyzet a címerrel is. Amikor például egy lokálpatrióta ember identitásában kitüntetett helyet kap a címer, akkor a címer számára ezt a kitüntetettséget hivatott reprezentálni. Egy lokálpatrióta szinte vallásos tisztelettel tekinthet rá, pusztán azért mert a saját érzéseit és világnézetét látja benne reprezentálódni. Számára magát a magasztosságot fejezi ki, érzelmeit, gondolatait, élményeit látja viszont benne, és nagyon gyakran ezekkel azonosítja a jeleképet magát is, és nem érti, hogy miért nem látják benne mindezt a többiek is. A jelkép ha ilyen önazonos értéként az identitásunk részévé válik, akkor lényegében egyfajta territoriális viselkedést fog eredményezni, csak kifinomult, formában. A lokálpatrióta saját kötődésének bűvöletben él, aminek forrását a címerbe vetítve újra és újra át tudja élni. Egy lokálpatriótában nagyon erős a jelképes reprezentálás igénye és folyamatosan késztetést érez arra, hogy érzelmi viszonyát kifejezze a közösség felé. Persze ez szélsőséges példa volt, de a szaknyelvekben találunk rá kifejezést: helyidentitásnak, helykötődésnek és projekciónak hívják a jelenséget, természetesen árnyalva és differenciálva. De ne legyenek kétségeink mindez bármelyikünkben ugyanúgy adott, amennyiben érzelmi kötődés alakul ki a fontos hellyel és annak jelképével.

Gyakori, hogy a lokálpatrióta elsősorban solymárinak, aztán hazafinak, azután európainak, majd embernek identifikálja magát, tehát első helyre a helyhez fűződő érzelmes viszonyát helyezi. Személyes példa erre, amikor Bajorországban nem egyszer hallottam azt, hogy az ottani ember először falusinak, azután bajornak, és csak azután tartotta magát németnek.

A címer szimbolikája személyes terünkben "mágikus" védelmet biztosítanak a világtól (másoktól), másodlagos üzenetei meghatározzák a morális és kulturális kontextust amivel önazonosságot, szociális hálót, biztonságérzetet és valahová tartozást hozunk létre magunknak.

Vajon képes-e funkcióját a jelenben, azaz 135 év után is betölteni? Képes-e a teljesen megváltozott lokális és globális viszonyokat (a ma itt élő helyi embereket és gondolkodás módjukat, helyhez fűződő kapcsolatukat) széles körben reprezentálni kifelé és befelé egyaránt? A válasz igen, bár nem

egyértelműen. Igen, mert a címer ma is közmegegyezéssel rendelkező evidencia: a rendszerváltáskori heraldikai újító szándékon kívül semmilyen más látványos formai vagy tartalmi változtató akarat nem mutatkozott, az elmúlt évtizedekben sem. Annak ellenére stabil a címer renoméja, hogy a közösség homogenitása, lakossági összetétele, világnézeti koherenciája, kulturális igényei, a korszakkal párhuzamosan jelentősen megváltoztak.

A címer szimbólumvilága

Egyszerűsítve a címer szimbólumvilágát három kategóriába soroltam. Elsődleges és másodlagos kifejeződésekre, illetve archetipikus magra. Az elsődleges szimbólumvilág direkt hangulatokat fejez ki. Impressziók, amik a címer megpillantásakor azonnal eszünkbe juthatnak. Inkább a fogalmi jelentésekhez állnak közel, vagyis az jut eszünkbe róla amit ábrázol, azt az érzetet, percepciót fejezik ki amit a látvány azonnal okoz. Egyszerű asszociációk (képzettársítások). Például: Vadász = veszélyes. Vár = megvéd. Sólyom = szabadon repül. Út = elvezet a célhoz, stb. Önmagában a címernek, mint jelzésnek is van elsődleges szimbolikája. A külvilág felé történő üzenetként fogalmazható meg, aminek az a célja, hogy a külső szemlélőt tájékoztassa. "Üzenet nekik", vagyis a kívülállóknak, azoknak, akik nem ebbe a faluközösségbe, nem ebbe a "csoportba" tartoznak.

A másodlagos szimbólumok már nem a fogalmi jelentéshez, hanem csoportidentitáshoz (klubtagsághoz) állnak közelebb, de ezek a jelentések is összefüggésben állnak az ember territoriális viselkedésével. Amit itt másodlagos szimbólumoknak hívok, az szintén impressziók és asszociációk, de főleg azokhoz szól, akik a címer alatt élnek, vagyis akiket a címer reprezentál, akik a terület határain belül élnek. Az üzenet itt morális, erkölcsi és kulturális jellegű. A közösségi önazonosság kap itt hangsúlyt, azok az érzések és gondolatok, amik a közösséghez, a helyhez, az otthonhoz, és a kultúrtájhoz kapcsolnak minket, amelyek helykötődést építenek bennünk. Azokat a képzeteket

Elsődleges szimbólum

Üzenet nekik

Asszociációk

„Őseink a királyi solymárok!”

„Van erőnk, hatalmunk és akaratumk!”

„Tudjuk mit akarunk!”

„Van saját várunk!”

„Ez a hely a mienk!”

„földművesek vagyunk gyümölcsstermesztésből élünk”

Másodlagos szimbólum

Jelentés nekünk

Identitás

„Itthon vagyok”

„Van eredetünk”

„Vigyázunk a kultúrtájra!”

„Van történetünk”

„Figyelünk egymásra!”

„Büszkék vagyunk az otthonunkra!”

„Van moraltiasunk!”

„Van kultúránk!”

„Ez a hely a mienk!”

idézi fel, amik kifejezik a közösséggel vagy kultúrtájjal való személyes viszonyunkat. Például azt, hogy számunkra mit jelent egy adott közösség, milyen érzelmek, emlékek kötnek hozzá, milyen belső morális, vagy íratlan közösségi, viselkedési szabályokat sugall és szimbolizál, amiket esetleg mi magunk is hitelesnek tartunk, és követendőnek ítélünk. A másodlagos szimbólumoknak tehát jelentése van nekünk, közösségi jellegűek, és inherens iránymutató jelképek a csoport “tagságának”.

A szimbolika harmadik kategóriája az archetipusos mag. Ez mondhatni független az egyszerű asszociációktól (elsődleges) és a szociocentrikus funkciótól (másodlagos). Már nem a territorialitás-

sal, hanem az egyén lelki beállítódásával van összefüggésben. A természetfeletti világból, vagy az emberi kultúra ősiségéből kiformálódó spontán hangulatok. Az archetipusos mag egyetemes, magasabb rendű, már-már spirituális jellegű lélektani kifejeződések. A jungiánus kifejezés leginkább ideákat fejez ki, és azoknak az embereknek jelent sokat, akiknek valamilyen oknál fogva nagyon fontos a helyhez való érzelmi, vagy hangulati kötődés. Számukra ikonikus lehet a címer szimbolikája és így is élük meg azt önazonosságukban (pl. Lokálpatrióták, táj- és környezetvédők, a helyi "kultúracsinálók", őslakosok, helyi ihletettséggű művészek, stb.).

A solymári címer önmagában további jelképekre bomlik: sólyom, vár, vadász, szőlő, ég, föld, kard, út. Ezeknek szintén van mélyebb ideája, archetipusos kifejeződése. Olyan képzettársítások ezek, amelyek a kollektív és az egyéni tudattalanból bukkanak fel az egyes emberekben. Az személy számára ezek intuíciók vagy megérzések, képek és mitikus bevillanások, amik erőteljes lelki hatást gyakorolhatnak a helyben élő ember tudatra. Kialakulhat tőle érzékenyebb, tapintatosabb viselkedési minta, létrejöhet valakiben kifinomultabb helykötődés, érzékenyebb territorialitás, vagy tiszteltesebb hozzáállás a helyi kultúra iránt.

Összefoglalva: a címer szimbólumainak jelentéseit kulturális, társadalmi, és individuális szempontok szerint kategorizáltam. A címer maga a jel. A jel elsődlegesen territoriális vonatkozású szimbólum. A jel másodlagos jelentése kulturális-identitás vonatkozású szimbólum. A jel archetipikus magja individuális és egyetemes-lelki vonatkozású szimbólum. A címert további jelek alkotják (attribútumok) amiknek szintén van saját szimbolikus kifejeződésük. Ezek együttesen alkotják a címert és annak üzenetét. Most pedig lássuk a címert alkotó attribútumokat külön-külön részletezve.

(Képek forrása: <https://hu.pinterest.com/>)

Sólyom fotó: Tin Man (pinterest)
Sólyomidomár: Milbich Tamás

* Az archetípus ősképet jelent, Carl Gustav Jung pszichoanalitikus és mítoszkutató megfogalmazásában az archetípus azokat a képi sémákat jelöli, amelyek közös motívumokként vannak jelen a különböző földrajzi területeken élő, különböző kultúrájú népek mitológiájában, és melyek a pszichológus véleménye szerint egy nagy közös alapból, a kollektív tudattalan tartományból eredeztethetők.

SÓLYOMIDOMÁR (A vadász)

**Elsődleges és másodlagos
szimbolikája:**

**birtoklás
hatalom
uralom**

Archetipusos jelentés:

**a diadalmas ember
a tudatos ember**

A vadász szimbóluma

A címeren kompozíciójában a solymász alakja beszédesen uralkodik, központi szerepe egyértelmű és nyilvánvaló. A vadász és a vadászat a legtöbb kultúrában a birtoklás, a hatalom és az erő kifejezőjeként ismert. Az ókori görögök a legendás vadászt, **Oriont** emelték az égre csillagképként elnevezve. Markáns szimbólumként használták a **perzsák** is; az **ember erejét** látták benne; az ártó erők feletti hatalom jelképe volt. **A vadászat a középkori keresztény Európában** is az udvari, királyi élet jellegzetes tevékenységének számított, a **kozmikus hatalom jelképes küzdelmét jelentette** a sátáni erőkkel szemben: az Úristenért hozott áldozatot, az erényeknek a bűnök feletti diadalát sugallta. A solymári címeren lévő vadász is határozott, zömében magyar-nemzeti karakterjegyekkel van felruházva, olyanokkal, mint reneszánsz viselet, tollas vadászsüveg, vadásztőr, kürt, szablya. Ezek egyértelműen a vadászat eszményét helyezik előtérbe és egyértelmű történelmi utalással a dicső és fedhetetlen múlt nagyszerűségére hívják fel a figyelmet. A vadász itt is a **hatalom** megfellebbezhetetlen birtokosaként, egy magasabb identitás sejtető reprezentatív figurájaként van jelen. Semmiképpen nem lehet tehát merő véletlen az, hogy a solymári címer megalkotója romantikus utánérzettel a vadászatra és nem pedig sólyomnevelésre tette a hangsúlyt. A vadász összehasonlíthatatlanul egyértelműbb archetipikus jelentésekkel bír: képes előhívni azt a tudattalan mitikus képet, hogy a világot fenyegető gonosz legyőzhető, a természet erői birtokba vehetőek, leigázhatóak, vagy megszelidíthetők. A vadász maszkulinitásával nyilván sokkal hatásosabban és egyértelműbben ki lehet fejezni a magyarság eszményét is, mint a sólyomfióka begyűjtésével, vagy a madár felnevelésével foglalkozó feminim szimbólumokkal. A modern mítoszalkotók is előszeretettel nyúlnak a vadász és a sólyom szimbólumához. (Képek forrása: <https://hu.pinterest.com/>)

TŐR, KARD

Elsődleges és másodlagos szimbolikája:

**hősiesség
hatalom
hadiállapot
férfierő**

Archetipusos jelentés:

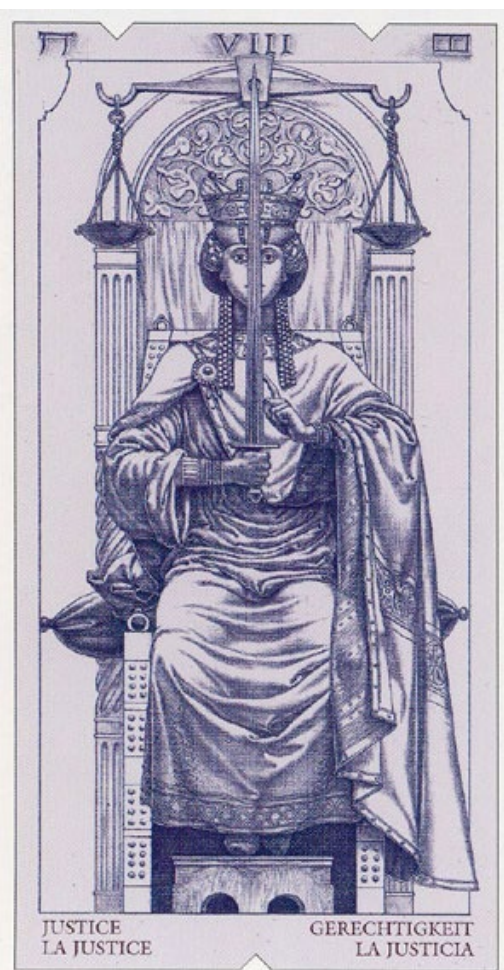
**férfi életelv
dualitás
élet-halál
pusztítás-teremtés**

A tör, szablya és kard szimbóluma

Szó esett a szablyáról, kardról, vagy törről, mint a címeren felbukkanó apró, de nem elhanyagolható szimbólumról. A tör (kés, szablya, kard) **a harc, a hatalom a bátorság, az erő és az igazságosság**, továbbá a férfiasság jelképe. Újfent a férfi principiális erejének kifejeződése látható: az isteni igazság és a törvényt jelöli, ami a királysághoz, mint földi hatalmi fogalomhoz párosítható szimbólum. A **szkítáknál** a kard a hadistent jelenítette meg, de ugyanezt jelképezhette a kelta mitológiában **Arthur király** legendás **excaliburja**, az égi eredetű, szinte már önálló isteni akaratú kard is, ami birtokosát felruházta az isteni akaratból való uralkodás hatalmával. Kardtisztelet volt még az **avar, a kvád, az alán, a görög és germán** népeknél is. Mitikus-mágikus szimbóluma nagyon elterjedt az egész világon: **tibetben a tökéletességet** elért emberek attribútuma a bűvös kard. A **hunoknál Attila kardja Mars isten kardja**, a mohamedánok a hullócsillagot tartották az angyalok tüzes kardjának, mellyel a gonoszokat elkergetik a mennyből. **Nagy Sándor** a gordiuszi csomót vágta el kardjával, a skandi-

náv mitológiában pedig **Odin Szigurdnak** ad hatalommal bírót kardot. A Kalevalában tűzélű kardot birtokol **Veinemöinen** a hős, amin megjelennek az isteni erők.

A bibliában a **kerubok** tűzes karddal űzik ki az első emberpárt az édenből, és a középkor **justicia-ábrázolásoknál** is az Igazság nőalakjának jobb karjában ott a kard, mint a jó és a rossz megkülönböztetésének szimbóluma. A kardos igazságkép a magyar lovagkorban is létezett pallosjog formájában, ami szintén értékelhető az isteni igazságszolgáltatás, jelképének. A székelyek ősi szokása volt a **véres kard** felmutatása hadba hívó jelképként, sőt a népmesékben is igen gyakori elem a mágikus kard. Törként azonban főleg szakrális eszköznek számít, amivel áldozatot mutatnak be. A solymári címerben a törnek inkább csak kiegészítő szerepe van, a vadász hatalmi

attribútumait megerősítő, a férfiasságot és a hatalmat még jobban kihangsúlyozó kiegészítő szimbólumként fejeződik ki, mint ahogyan azt a képen szereplő vadász mozdulata is mutatja. A hüvelybe helyezett, de a markolatot elég hangsúlyosan szorító kéz a békességet jelképezi, ám egyúttal arra is utal, hogy bármikor cselekvésre és harcra hívható. (Képek: <https://hu.pinterest.com/>)

VÁR, KASTÉLY

Elsődleges és másodlagos szimbolikája:

**biztonság
oltalom
védelem
királyi hatalom**

Archetipusos jelentés:

**női életelv
test és lélek egysége
spirituális tökéletesség
beteljesülés**

A kastély, vár szimbóluma

A községi címer 1928 utáni ábrázolásain jól kivehetően megjelenik a solymári vár és néha az ahhoz vezető út képe is. Ezeknek a szimbólumoknak is lehet másodlagos kifejezése, archetipikus magja, amit az alkotók tudatosan, de inkább kevésbé tudatosan természetes módon jelenítettek meg a címeren. A **vár képét általában az erő, az oltalom, a biztonság, a melegség, a test és a lélek** szimbólumának tartja a szakirodalom. Női életelvet sugalló szimbólum. Középkori keresztény jelképként a **hit szilárdságát, a moralitást, az állhatatosságot**, gyakran magát a **nőt (nőiséget)**, mint a férfiúi vágy tárgyát testesítette meg, pontosabban annak kitartó hajlíthatatlanságát, bevehetetlenségét jelképezte. Ebben az összefüggésben a testi szerelemmel is összefüggésben van, ami a széphistóriákban és a népmesék világában is nagyon gyakran felbukkanó kép.

Talán az egyik legérdekesebb szimbólum a címeren az egykori vár emléke. Településünk történetének korai időszakában akkor is hangsúlyos jelentéssel bírt, amikor fizikailag már nem is létezett, és csupán gyanús merengő kopár dombként emelkedett ki a káposztásföld végén. Ám hűlt helye kétes kollektív emlékeket ébresztett a helyiekben évtizedeken és generációkon keresztül. Az egyko-

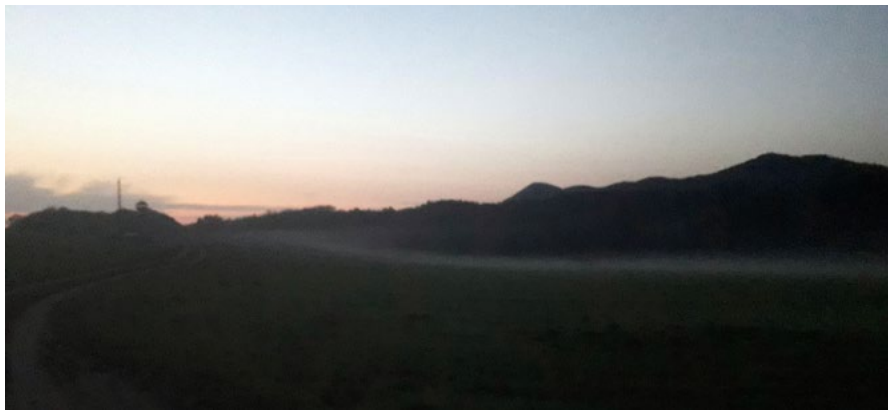
ri vár élő folklórként a mindannapok része volt, amit aztán a népi fantázia idővel megszemélyesített. Mitikus-mágikus szimbolumát a XIX. századi solymáriak népi-paraszti kultúrájában a Schlüsselfrau, vagy Schlossfrau (magyarul: kulcsárné, vagy varúrnő) rettegett alakjában vélem felfedezni. A népi hiedelem szerint ez a bizonyos kulcsárné lidércként kísértette a falubelieket a legváltozatosabb formákban. A szóbeszéd úgy tartotta, hogy a kulcsárné egy gyönyörű szép nemesi vonásokkal bíró nő volt, aki mindig hófehér ruhában, derekán temérdek kulccsal, olykor fehér pulikutya kíséretében járkált a vár tövében és környékén. Ellentmondásos, csábító és elátkozott asszony volt, aki Mátyás király solymári kastélyának gazdasszonyaként a vár kincseinek őrzésére volt kárhóztatva mindaddig, amíg valaki ezt az átkot fel nem oldja. Evégből folyton-folyvást a vár körül sétálgatott éjszakánként, legtöbbször fiatal életerős pásztorfiúkat kísértett meg, zömmel hajnaltájt, arra kérvén őket, hogy segítsenek neki feloldani az őt sújtó átkot, úgy hogy vele háljanak. Aki engedett a csábításnak, halál fia volt, ám aki álhatatosságával legyőzte a kísértést, a vár összes kincsét, - ami a várdomb gyomrában volt elrejtve - elnyerhette, és vele felszabadíthatta a kulcsárnét az átkok alól. A monda olyannyira a helyi mindennapi élet része volt, hogy olykor a faluban történt rejtélyes halálesetekért is a kulcsárnét tartották felelősnek.

Talán nem járok messze az igazságtól, ha a kulcsárnét, ezt a rettegett, kísértő, boszorkányszerű csábító nőalakot, az egykori solymári vár szimbolikus megtestesítőjeként azonosítom. A hajdani solymáriak ugyanis letelepedésükkor azonnal hozzáláttak a vár romjainak újrahasznosításához: az itt talált középkori romok kőanyagát felhasználva kezdték megépíteni a mai község első házait. A várat szinte az alapjáig visszabontották, és az elkövetkező évtizedek folyamán aztán teljesen leradírozódott a tájról és fizikailag megszűnt létezni, de az emléke nagyon is élt a népi folklórban, még hozzá ebben a mesebeli formában. Miért éppen így? A kulcsárné alakja lényegében az elpusztított vár anima-szerű, kísértő "lelke". A fehér pulikutya a magyarságot, és annak tiszta eszményeit (nemzeti romantika) jelképezi, az elrejtett kincs pedig a várral történt igazság, vagy az identitás szim-

bóluma. A kulcsárné azért válhatott félelmetes alvilági karakterré, mert a vár földig rombolása talán egyfajta látens bűntudatot okozott a néplélekben. A büntetéstől való ki nem fejezett, vagy kollektíven fel nem dolgozott lélektani élmény páni félelem (mysterium tremendum) formájában végül így tört fel a kollektív tudattalamból, és a népi hiedelem alakjában manifesztálódott.

(Őszel és tavasszal egyébként gyakran üli meg a vár tövét a ködfátyol, ami gyakori „vendég” a vár körül. Ez a természeti jelenség is egyértelműen a kulcsárné titokzatos legendáját erősítette a népi fantáziában.)

Egy vár lerombolása mégsem kis dolog, nem maradhatott büntetlenül.

Tönkretenni azt, szinte felérhetett a szellemi szférák elleni büntetlennel, de legalábbis előhívhatta az ismeretlen magyar ősök bosszújától, haragjától való tudattalan félelmet. Bár a solymári vár a helyi jobbágyságnak elsődlegesen az életben maradáshoz szükséges materiát jelentette, lélektani feldolgozása fontos maradt: utcát nevezett el róla, megalkotta a kulcsárné rettegett irracionális alakját, a modernizálódás folyamán pedig vár formájában ráfestette a címerére is. Egyszóval nem lehet véletlen, hogy a kulcsárné karaktere, olykor tekintélyparancsoló grófnőként, csodaszép fátyolos asszony képében, kulcsokkal a derekán, pulikutyával (magyarság) és rettenetes bosszúálló lidérc alakjában kísértette a helyiek életét majd 150 éven keresztül. A vár képe ugyanis az egykori németek körében is az oltalom, a hit és a rendíthetelen nőiség egyetemes archetipusos szimbóluma volt. A vár ezért sokkal több jelentéssel bír, mint azt elsőre gondolnánk. A helyiek kollektív tudatalanjából feltörő ősképek a folklórba kódolva jelen vannak ma is.

De egy másik solymári eredetmítoszban is felbukkan a szerelem, a bevehetetlenség, és a nőiség irányába történő vágybeteljesítő, várral kapcsolatos ősképek. Mátyás és Beatrix közötti furcsa párbeszéd hasonló „várostromról” számol be, aminek következménye a „Szólj-már, Solymár” elnevezés. A nemzeti romantika egyik legelterjedtebb helyi anekdotája szerint a vadászatot és a solymászatot kedvelő Mátyás király feleségével, Beatrixszel egy alkalommal éppen a solymári lankákon vadászott. A királyné szótlanságát nagy királyunk megelégette, és kérlelni kezdte: „Szólj már!”. A felszólítás olyannyira emlékezetesre sikeredett, hogy azóta ezt a területet „Szóljmárnak” vagyis Solymárnak hívják – szól a legenda. A történetben Beatrixon kívül olykor Mária Terézia, máskor grófnő is felbukkan főszereplőként, mint a magasabb, pozitív változásra ösztönző anima archetipus. (Illusztráció: Barcsik Géza)

VÁRHOZ VEZETŐ ÚT

Elsődleges és másodlagos szimbolikája:

**keresés
felfedezés
követendő példa
életút
életcél
megtisztulás
beavatódás**

Archetipusos jelentés:

**spirituális fejlődés
profánból a szentbe
önazonosság**

Az út szimbóluma

A várhoz vezető út ábrázolása – bár nem annyira gyakran, de a várral összefüggésben – megjelenik egyes címerverziókon. Az út szimbólumát az ember életútjának, vagy egy követendő, példaértékű eszme jelképének tekintik a szakemberek. Általánosságban a keresés, a fölfedezés, a beavatódás, a megtisztulás utáni vágy, az önazonosság megtalálásának, valamint a profán térből a szent térbe való átlényegülés jelképe. Ez utóbbi motívum megtalálható az egyiptomi, a sumer és akkád mítoszokban egyaránt. Kínában a kozmikus igazság, a görög-római legendákban a vágy beteljesülésének, elérhetetlennek tűnő céljainak (és azok beteljesülésének) a kifejezője. A középkorban a keresztes hadjáratok és zarándokok résztvevői Krisztussal való misztikus egyesülést, a földi bűnöktől való megtisztulás motívumaként tartották számon. Az út jelképe a magyar mitikus hagyományokban is megjelenik: a „Tejút” vagy „Hadak útja”, mint az égbe vezető, a földi és égi szféra közötti kapocs szimbóluma. C. G. Jung szerint az út vagy utazás az egyén önmagával való elégedetlenségének kifejeződése, amiben jelképesen új távlatok felfedezésének igénye jelenik meg. Az út női, földhöz kapcsolódó szimbólum. A solymári címerben az út egyenesen egy idealizált (rekonstruált) várba vezet, vagyis absztrakt értelemben jelentheti az oltalom, a hit, a rendíthetetlenség egykori eszménye utáni sóvárgást, vagy ezen értékek újrafelfedezésére irányuló vágyakat is.

SZŐLŐ, SZŐLŐTŐ

Elsődleges és másodlagos szimbolikája:

**bőség
gazdagság
jólét
elégedettség
béke**

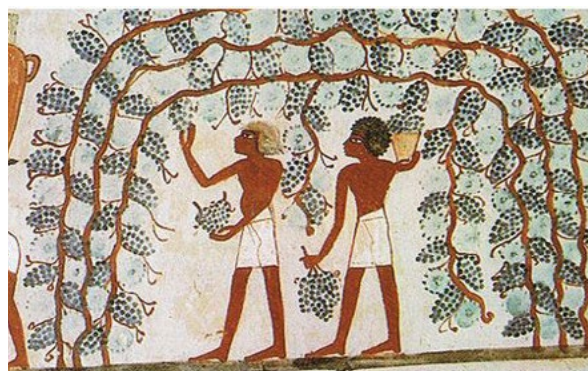
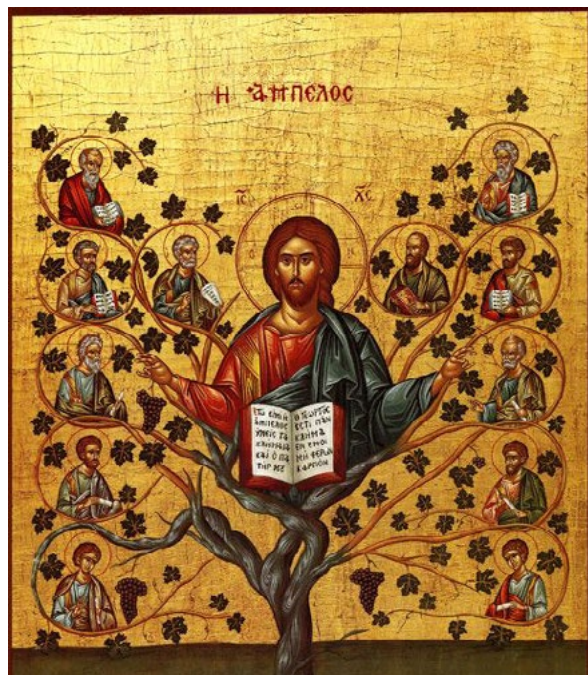
Archetipusos jelentés:

**női életelv
termékenység
élettel telítettség
életöröm**

Szőlő, szőlőtő szimbóluma

A községi címer mindegyik verzióján jól láthatóan megjelenik a szőlőtő, vagy szőlő szimbóluma is. Viszonylag egyértelműen utal a község egykori karakteres jellegére, büszkeségére a növénytermesztésre, de a szimbólumok világában elsősorban a termékenységgel, a jóléttel és a bőséggel hozható összefüggésbe. **Dionüszosz és Bacchus** attribútumait a görögök, majd a rómaiak is hasonlóképpen **isteni ajándékként** értelmezték, olyan isteni adományként (bor), aminek segítségével megszabadulhattak a bánattól, a mindennapi élet terheinek gyötrő fájdalmaitól. Az **egyiptomiak Sai istenséget látták a szőlőben**, számukra szintúgy az elégedettséget, a gazdagságot és a bőséget szimbolizálta. A középkori keresztény **Európa népeinek** mitikus fogalmaiban egyenesen **Krisztus-szimbólumként** volt jelen. Egyes késő középkori ábrázolásokon magát a megfeszített Jézust is szőlőtövön ábrázolták, ami mélyebb, ősbibb rétegekben a **élet fájaként** is megjelenik. A solymári címerben azonban inkább csak helyi sajátosságra utal: fontos

motívum, de nem feltétlenül hordoz magában archetipikus jelentést. A szőlő itt csupán társadalmi karakterjegyként, a helyi közösség mindennapjaira utaló motívumként jelenik meg. Mindez a kompozícióból is kikövetkeztethető, hiszen a szőlőtő a vadász háta mögött, mintegy mellékesen, a táj kiegészítő részeként van ábrázolva, mellékesen utalva ezzel arra, hogy a lényeg alapvetően a vadász és a kezén tartott, becses vadászmadár. (Képek: <https://hu.pinterest.com/>)

SÓLYOM

Elsődleges és másodlagos szimbolikája:

**felemelkedés
szabadság
hatalom
erő**

Archetipusos jelentés:

**férfi életelv
szoláris erő
égi eredetű hatalom**

A sólyom szimbóluma

És ezzel elérkeztem a címer utolsó, talán legfontosabb szimbólumához a sólyomhoz. A sólyom szimbóluma alapvetően férfi életelvet (princípiumot) jelöl és a Nappal kapcsolatos (szoláris) jelkép. A legtöbb emberi kultúrában a madarak a fizikai, szellemi és morális felemelkedés szimbólumai, ami a ragadozó madaraktól (sas, héja, sólyom, stb.) az égi, vagy isteni hatalom megtestesítői is egyben. A prekolumbián amerikai őslakosoknál (perui indiánok mítoszaiban) őrzőszellemet jelképezett, amiben saját kultúrájuk ősi formáját tisztelték, a kínaiak egykor a háborúk pusztító erejét látták benne. Az egyiptomiaknál is különösen fontos szimbólum volt: sólyom alakjában több istenséget is imádtak. Hóruszt az istenkirályt embertesttel és sólyomfejjel, Kebehszenufot a mumifikálás egyik istenét, aki a birodalom nyugati határainak őrzője volt, valamint Szopdut, a keleti határ védő harcos sólyomistenségét imádták. A sólymot egyben a fáraó uralkodását megszentelő, védelmező, magas-

rendű égi elv megtestestítőjeként is számon tartották. A görög-római kultúrákban gyógyításhoz és jósláshoz használt madárként tisztelték, mitológiájukban pedig Apollón/Apolló egyik madaraként jelenik meg. Jupiter madarához hasonlóan a hatalom és az erő, a birodalmi nagyság és a győzedelmes haderő kifejezője volt. Erős jelkép a skandinávok és germánok mítoszaiban is: Odin/Wotan istenség sólyom alakjában szállt a földre, de felesége Frigg istennő is sólyomtollas álcát viselt. A Niebelung-énekekben szintén megjelenik (Krimhilde álmában). A középkori lovagi kultúrában a nemességet és a körültekintést jelképezte, de a keresztény gondolatosságban már ambivalens értelmet kapott. A szelidített sólyom a szentet, vagy a megtért pogányt jelképezte, míg a szelidítetlen az ember gonosz gondolatait reprezentálta. A szelíd sólyom nyúl-

vadászat közben például a bujaság feletti győzelem jelképe. A szelíd sólyom a középkori Európa költészetében a szépség, a nemes lelkület, a kedvesség kifejeződésének vélték.

A solymász-karakter illetve maga a madár szimbóluma történelmi hagyományainkban és a nemzet-tudat mélyebb rétegeiben megtalálható archetipikus jellegű motívumnak számít. Elég csak olyan eredetmítoszra gondolnunk, mint amit Anonymus jegyzett le 1200 körül a Gesta Hungarorumban: Álmos anyját, Emest miként látogatta meg álmában egy turul, vagy a letelepedéskor miként mutatta az utat nyugat felé a fejedelemnek. Más, hasonlóan nomád népcsoportokhoz tartozó híres

solymásznépnél is (pl. oguzok) a sólyom volt a fejedelmi jelvény, de a turul-mitosz párhuzamai a török eredetű kirgizeknél is fellelhető. (A turul madár mitikus alakját vélhetően az altáji, vagy havasi kerecsensólyom ihlette, amit a solymászirodalom togril tugal – turul – néven ismer.) A sólyom és a solymászat megragadható nyomokat hagyott a magyarság kulturális örökségében. Számos történelmi emlék maradt meg, amelyen kidomborodik e tevékenység egykori kardinális jelentősége.

Emléke felbukkan a IV. Béla aranypénzén, freskókon, kódexek iniciáléin (Képes Krónika, 1358.), falikárpitokon (Mária királyné vadászata, XVI. század), irodalmi alkotásokban (Ladislaus Hungaricus, Balassi Bálint, Luxemburgi Zsigmond 1434. évi kalendáriumában), kézművességben (kályhacsempéken), iparművészetben, címerfestészetben (családi és vármegyei címereken). A solymászat ősi mesterségének egykori nimbuszát ma is érzékeljük, tudomásul vesszük, de modern szemléletünkbe inkább csak mellékesen, profán jelentéseiben jutnak el. Társadalmi szerepe ténylegesen fejedelmek és királyok korában volt, mára mondhatni szimbolikájával együtt inkább az emlékezetkultúrába, és a hagyományörzés világába vonult vissza.

A sólyom, mint ragadozó, de ember által megszelídített madár nemzetségi, szent totemállat volt a

hunok, az avarok, a magyarok és más, türk, illetve középázsiai nomád nép világképében. Elődeink legendáriumában a vadászmadár az uralkodói fennsőbbiséget, az égi eredetet és akaratot jelentette meg. Ipolyi Arnold szerint a szent turul madár a nemzeti hadak és hősök eredetét, végzetét intéző, tündéri-isteni védelmező. A solymári címer kapcsán sokszor nehéz eldönteni, hogy kinek van benne hangsúlyosabb szerep szánva: a sólyomnak vagy a vadásznak, de végül is együtt, ikerszimbólumokként utalnak egymásra és erősítik egymás üzenetét. Eképpen a romantika jegyei ismét feltűnnek: a múlt nagyszerűségét, idealizált fennkölségét megidézni szándékozó, jellegzetesen magyar nemzeties hangulat kifejezése. (Képek: <http://www.kilato-hidegkut.hu>, <https://kulturpart.hu>, <https://hu.pinterest.com>)

Férfias címer nőies jelleggel

A címer szimbolikájával kapcsolatos utolsó szempont, hogy mennyire „nőies” vagy „férfias” a solymári címer. Talán kissé furcsa ez a megközelítés, hiszen a vadász (férfi) és a sólyom dominanciája magától értetődőnek tűnik. Mégis, mivel más szimbólumok is szerepelnek a képi világán, hordozhat feminin hangulatot, még ha nem is feltétlenül nyilvánvalóan. A férfi-női aspektus a jungiánus pszichoanalitikában mondhatni természetes, hiszen C. G. Jung óta tudjuk, hogy emberlétünk fejlődésében kulcs szerepet játszanak a nemi jellegek szimbolikus kontextusai, amik lélektani mélységekben életelvet jelölnek. Ő volt az első olyan modern tudós, aki a nemi polaritásnak nem csupán a biológiában vagy az etológiában, hanem a humán személyiségfejlődésben is valódi érvényt szerzett. Gondolatai alapján bátorodom megállapításokat tenni a solymári címerről ebből a nézőpontból is.

Jung, az emberi lélek rejtelseit az egyetemes emberi kultúra felől közelítette meg. Elméleteiben fontos hangsúlyt kap a kollektív tudattalan és az abból megnyilvánuló archetípusok (ösképek) fogalma, amelyek szimbólumok (képek, mesék, mondák, mítoszok, stb.) megalkotásával artikulálódnak az ember tudatos világában. De szimbólumok az álmok és az intuitív fantáziák is. Az emberi kapcsolatokban kiemelkedő szerepet játszik a férfi (animus) és a női (anima) archetípus. Sokat foglalkozott az úgynevezett individuációs folyamattal, amiben - többek között e két archetípus összjátékának köszönhetően - létrejön a személyiségfejlődés. Jung rendkívül fontos jelentőséget tulajdonított a szimbólumalkotásnak, mert úgy látta, hogy ez a tevékenység egyfajta híd a tudattalan és a tudatos világa között. Úgy vélte, hogy a szimbólumoknak egészségvédő és gyógyító szerepük van, amivel a személyiség életének belső egyensúlyát szabályozza az érzelmi és a gondolati, az intuitív és az érzéki dimenziói között. A szimbólumok lényegében ezen egyensúlyi helyzet létrejöttében segítenek bennünket és egyfajta kreatív megnyilvánulása a folyamatnak. Jung szerint a szimbólumok transzcendens élményeket is kiválthatnak, hiszen alapvetően érzelmi alapjuk van, és teljességükben (objektíven) nem érthetőek meg, csak szubjektív élményként tapasztalhatóak (Mysterium).

A solymári címer is lehet transzcendáló szimbólum, amennyiben valakiben kiváltja a numinozitás élményét. (Ezt az élmény inkább egy másik nagyon hasonló helyi szimbólum bizonyítottan már kiváltotta sok-sok emberben, jelesül a rk. templom éke a Mária kegykép, amikor Solymár búcsújáró helyként országosan is ismert zarándokhely volt a XVIII-XX. században.) A vadász-sólymos címer a helyiek lelki önszabályozó és kreatív megoldásának is tekinthető analitikus szemmel, a tudatos és a

tudattalan szféra világa között. Ha a nőies és a férfias jelleget keressük a címerben, akkor meglepő észrevétel lehet, hogy tökéletes egyensúlyban van mindkét archetipikus üzenet. Nőies élelvet jelölnek: vár (biztonság, védelem, melegség), út (magasabb rendű életcél), szőlő (bőség, táplálék), föld (anyaság, termékenység, anyagi szféra). Számszerint ugyanannyi a maszkulim szimbólum is: vadász (hatalom, uralom), sólyom (szabadság), tör (erő, potencialitás), ég (szellemi szféra). Ezen egyensúly nem tudatos tervezés eredménye, de önmagában már ez a furcsa véletlen is lehet szimbolikus.

Zárszó:

Kényes párhuzam van a helykötődés és címer szimbolikus tartalamainak átélése között. Úgy tűnik, hogy minél inkább erős valakiben a helykötődés, annál erősebben átérzi a helyi szimbólumok (pl. címer) másodlagos és archetipikus üzeneteit. És fordítva is igaz, minél inkább gyenge valakiben az érzékenység a helyi jelképek iránt, annál inkább hajlamos csupán az egyszerű asszociációkra, annál kevésbé érti és érzi a hely szellemét, illetve az azt megjelenítő jelek, jelképek, szimbólumok, üzenetek jelentőségét. Mivel a címer szimbolikusán a mai ember helyhez fűződő viszonyát is jelképezi, következtetni tudunk belőle arra, hogy milyen a XXI. századi néplélek, hogy milyen állapotban van a modern solymáriak helykötődése és milyen a csoport-identitáshoz való viszonya.

Amikor a címerben érzések hangulatok szintjén felsejlik a hely szellemének üzenete, a szimbolika “életre kel”, és “sugározni” kezd. Mivel mindenki másként viszonyul a helyhez, a szimbólumok is más-más színezetet kapnak. Mint láttuk a szimbólum önmagában nem létezik, saját belső világunk tartalmainak monitorja csupán. Akkor is így volt amikor létrehozták, de ma is így van, amikor használjuk. De jó hogy van, mert általa megsejthetővé válnak olyan kincsek amiről nem is tudtuk, hogy léteznek. Kitapinthatóbbá válik, hogy mit érzek, mit várok, mit gondolok valójában a helyről, ahol élek. Ezáltal tudatosabb viszonyt alakíthatok ki a terri-tóriummal, a kultúrtájjal, a közösséggel, jelentsen ez akár otthont, erdőt, vagy szomszédot. A címer segít abban, hogy egy jelben összesűrűsödve fogalmam és élményem legyen a hely szelleméről, megérthessem a helyben élő és egykor itt élt emberek identitását, de nem csak az övékét, hanem a sajátomét is. (Kép: <https://hu.pinterest.com>)

Felhasznált irodalom:

- András Bálint: *ÖNKIFEJEZÉS AZ ARS ENSIS HERALDIKÁJÁBAN* (szakdolgozat)
- Antalfai Márta: *Személyiség és archetípusok Jung analitikus pszichológiájában* (dolgozat)
- C.G. Jung: *Az archetípusok és a kollektív tudattalan* (Scolar, 2020.)
- Duhay Gabor: *Solymászatunk hagyománya* (Magyar Solymász Egyesület)
- Düll Andrea: *Helyek, tárgyak, viselkedés* (<https://regi.tankonyvtar.hu>)
- Erich Neumann: *A Nagy Anya* (Ursus Libris 2005)
- Elisabeth Kübler, Johann Toller, Anton Okeli, Johann Keiner: *Solymár Chronik einer schwäbischen Grossgemeinde im Ofner Bergland* (1986)
- Földes Györgyi: *Identitás* (dolgozat)
- Győrffi-Villám András: *Magyar solymászat a művészetben (MSE.)* Pál József, Újvári Edit, Borus Judit és Ruttkay Helga: *Szimbólumtár - Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából* (Balassi Kiadó, 2001.)
- Jázmin Mészárosné: *Szemiotikai alapok* (ppt - slideplayer)
- Ken Wilber: *Integrál meditáció* (Ursus Libris, 2016.)
- Ken Wilber: *Integrál szemlélet* (Ursus Libris, 2014.)
- Kelenyi György: *Szemiotika* (<http://arthist.elte.hu>)
- Török József: *Solymár temploma és kegyképe* (Mikes Kiadó, 2009.)
- Hoppál Mihály, Jankovics Marcell, Nagy András, Szemadám György: *Jelképtár* (Helikon, 1997.)
- Milbich Tamás, Hegedűs András: *Solymári Arcképcsarnok 1266-2000* (Solymár, 2011.)
- Milbich Tamás: *A hely szelleme, a hely szelleme Solymáron* (2018.)
- Nagy Tamás: *A magyar heraldika sajátosságai, és annak okai* (dolgozat)
- Urbánné Treutz Ágnes: *A helykötődés és a helyidentitás elméleti, településmarketing szempontú megközelítése* (Szent István Egyetem, 2017.)
- Seres István: *Solymár története és néprajza* (1993.)
- wikibooks.org
- wikipedia.org

Külön köszönet: dr. Tóth Piroska phd., dr. Sente Kálmán, Bogdán István, Bogdán Andrea, Jablonkay Mária, Milbichné Kertész Márta.